

Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών

Τόμ. 3 (1982)

Ταξίδι στην Καππαδοκία: 24 Αυγούστου - 8 Σεπτεμβρίου 1959

Καλλιόπη Μουσαίου-Μπουγιούκου

doi: [10.12681/deltiokms.285](https://doi.org/10.12681/deltiokms.285)

Copyright © 2015, Καλλιόπη Μουσαίου-Μπουγιούκου

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Μουσαίου-Μπουγιούκου Κ. (1982). Ταξίδι στην Καππαδοκία: 24 Αυγούστου - 8 Σεπτεμβρίου 1959. *Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών*, 3, 209–228. <https://doi.org/10.12681/deltiokms.285>

ΤΑΞΙΔΙ ΣΤΗΝ ΚΑΠΠΑΔΟΚΙΑ
24 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ - 8 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1959

Στιγμιότυπα και διαβατάριες έντυπώσεις

Ταξιδεύοντας μ' ένα πούλμαν διαβαίνεις γοργά και ξεκούραστα την άπερραντη γή. Πεδιάδες, λόφοι, βουνά, ποτάμια, λίμνες και θάλασσες, περνούν από το πλάι σου, σάν μαγική εικόνα. Τίποτα δὲ βαραίνει τὴ σκέψη σου γιατί ὅλα ἔμειναν πίσω, κάπου ἐκεῖ πού εἶναι κίβλας μακριά, ἐκεῖ ὅπου ζεῖς και καθημερινὰ ἀγωνίζεσαι.

Δευτέρα, 24 Αὐγούστου. Ξεκίνηση ὥρα 6.10.

Δὲν ἔχει ἀκόμα ξεμερῶσει, τὰ φῶτα τῆς πλατείας εἶναι ἀναμμένα κι ἕνας ἕνας ξεπεζεύουν στὸ φαρδὺ πεζοδρόμιο. Πρόσωπα ἀγνωστα μεταξύ τους, μὰ γελαστά και μὲ καλὴ διάθεση, καθημερίζονται σάν νὰ ξέρονται ἀπὸ παλιά. Βαλίτσες, ταγάκια, πρόχειρες ἀποσκευές, ὅ,τι εἶχε ὁ καθένας, τὸ ἀπαραίτητο γιὰ τίς λίγες μέρες τοῦ ταξιδιοῦ, παίρνουν τὴ θέση τους μὲ σειρά και τάξη μέσα στὸ πούλμαν. Εἴμαστε ἑπτὰ στὴ μικρὴ στενὴ μας παρέα και καθόμαστε ὅπου λάχει. Ὁ κοινὸς σκοπὸς τοῦ ταξιδιοῦ ζεσταίνει τὴν ἀτμόσφαιρα. Οἱ περισσότεροι πᾶνε γιὰ προσκύνημα στὴν παλιὰ πατρίδα, ἐμεῖς ἀπὸ ἀγάπη στὰ παλιὰ χριστιανικὰ χωριά.

Γοργὰ διαβαίνουμε τὰ Ἑλληνικὰ δοξασμένα βουνά της, τοὺς κάμπους και τὰ ποτάμια μας. Ὁ κάμπος τῆς Ρούμελης, ὁ Ἄσωπος και Σπερχεῖος ποταμός, ὁ Παρνασσὸς και ἡ Οἶτη, ὁ κάμπος τῆς Θεσσαλίας, ὁ Πηνεῖδς ποταμός, τὰ Τέμπη ἀνάμεσα στὸν Ὀλυμπο και Κίτσαβο, ἡ γέφυρα τοῦ Ἀξιοῦ. . . ὁ ἥλιος πᾶει νὰ δῦσει κι ἐμεῖς φτάνουμε στὴ Θεσσαλονίκη.

Τρίτη, 25 Αὐγούστου. Ξεκίνηση ὥρα 6.30 πρωινί.

Ἀφήνουμε τὴν ἱστορικὴ πόλη τῆς Θεσσαλονίκης, διαβαίνουμε τὸν καταπράσινο κάμπο της, βλέπουμε τίς λίμνες τοῦ Λαγκαδᾶ και τοῦ Ἁγίου Βασιλείου, διαβαίνουμε τὴν Ἀπολλώνια γέφυρα και τὴ γέφυρα τοῦ Στρυμόνα ποταμοῦ, διασχίζουμε τὸ νομὸ Ἐάνθης και Ἐβρου, τώρα ἔχουμε δεξιὰ μας τὸν Ἐβρο ποταμὸ πού μᾶς χωρίζει ἀπὸ τὴν Τουρκία, ἀπὸ μακριὰ βλέπουμε τοὺς μινάρδες στὰ τούρκικα χωριά.

Στά σύνορα και πριν να μπούμε στην 'Αδριανούπολη γίνεται ό ελληνικός έλεγχος των διαβατηρίων και μετά ό τουρκικός. Είναι πιά νύκτα και οί Τούρκοι μᾶς ταλαιπωρούν και θέλουν να μᾶς κρατήσουν έκει ώς τό πρωί. Μικρό φιλοδώρημα συντομεύει τή διαδικασία και στις 10 φεύγουμε για τήν Κωνσταντινούπολη. Είναι νύκτα και δέ βλέπουμε τίποτα. 'Ο σωφέρ μας, ἄξιος ικανός και γερό παιδί όδηγεῖ σταθερά και με πολλή όξυδέρκεια. Φτάνουμε στην Πόλη στις 2 μ.μ. και καταλύουμε σε καλούτσικο και καθαρό ξενοδοχείο.

Τετάρτη, 26 Αύγουστου. Ξεκίνημα ώρα 9.35 πρωινή.

Στις έπτά τό πρωί είμαστε όλοι στο πόδι, έχουμε πάρει τό πρόγεμά μας και βγήκαμε για ένα μικρό περίπατο, και σε λίγο είμαστε στις θέσεις μας. Περνᾶμε με «φέριμποτ» στην 'Ανατολική άκτή, στο Σκούταρι. 'Αριστερά μας τό νεκροταφείο Καρατζάκαμετ και δεξιά μας στρατώνες. Περνούμε μέσα από νεόκτιστες κατοικίες και μικρά παβιγιόν. Νοτιοδυτικά μας ή Χαλκηδών. 'Αφήνουμε τᾶ χωριά Κοζίλομπρούκ, 'Ερένκιού, και μετά από τούνελ τό Ποστανζή. 'Αριστερά μας ό λόφος 'Ιντεάλ Τεπέ με μεγάλο σανατόριο, τό χωριό Κατάλ (άετός), πού παλιά λεγόταν *Χαοταλιμή* με καινούργιες κατοικίες. Τό καταπράσινο τοπίο όμορφαίνει ή θάλασσα, ή Προποντίδα με τᾶ Πριγκηπόννησα. 'Αριστερά στο βάθος τό *Δράγκους Dayi* και άριστερά τοῦ δρόμου τό χωριό *Γιακατζίκι*, πού στά παλιά είχε ελληνικό πληθυσμό και λένε πώς στο βουνό έχει «άγιασμοσού». Διασχίζουμε άμπέλια και έλιές. Δεξιά μας τό χωριό ή 'Αρετσού και από ψηλά βλέπουμε τόν κόλπο τῆς Νικομήδειας. Σε λίγο τό παραλιακό χωριό *Χάρακος* με ύφαντουργείο για μάλλινα ύφάσματα. Μπαίνουμε στην περιφέρεια Γιάρουντζα και σε λίγο τό χωριό *Γιάρουντζα*, πού παράγει τᾶ καλύτερα κεράσια. Τώρα περνούμε μέσα από τήν παλιά πόλη τῆς *Νικομήδειας*, πού είναι κτισμένη πάνω σε λόφους, με πλούσια βλάστηση. Περιοχή καλλιεργημένη, βουνά καταπράσινα. Διαβαίνουμε τή μεγάλη λεωφόρο, παράλληλα με τή θάλασσα, πλατάνια και άκακίες κρύβουν τόν ήλιο, σε λίγο μπαίνουμε στη *Γιάλοβα*. 'Η λεωφόρος συνεχίζεται μέσα σε καλλιεργημένη έκταση, φτάνουμε σε χαράδρα, δεξιά και άριστερά μας πανύψηλα δέντρα, πλατάνια, άκακίες, όξυές, πεύκα, στίς πλαγιές και στα ύψώματα σκορπισμένες ώραϊες έπαύλεις, στο βάθος και στίς πλαγιές τᾶ περίφημα λαματικά λουτρά τῆς *Γιάλοβα* με άνετα ξενοδοχεία και έστιατόρια. Κήποι με τᾶ πιό σπάνια λουλούδια στίς ύπώρειες τῆς χαράδρας και παράλληλα τῆς λεωφόρου δίνουν όμορφα και μεγαλοπρέπεια. Λουλούδια σε όλα τᾶ χρώματα παιχνιδίζουν όλόγυρα και κάτω από πανύψηλα δέντρα. 'Η άτμόσφαιρα καθαρή και άρωματισμένη από τᾶ σπάνια λουλούδια. 'Η ἄγρια και άπειράχτη φύση πλακισώνει τήν έπιμελημένη καλλιέργεια τοῦ πιό σπάνιου φυτοῦ. Στην πλαγιά και λίγο πιό ψηλά από τό δρόμο έρείπια βυζαντινῆς εκκλησιᾶς. Στην είσοδο τοῦ χώρου

τρεῖς ἐπιτύμβιες στῆλες μὲ ἐπιγραφές. Στῆ θέση τῆς ἐκκλησιᾶς μόνον τρεῖς κολόνες πού στέκουν κατὰ σειρὰ καὶ ἀμφιθεατρικά. Πίσω ἀπὸ τίς κολόνες ὑψώνεται ὁ βράχος. Μέσα στὸ βράχο καὶ σ' ἄλλη τῆ διάμετρο τοῦ ἀμφιθεατρικοῦ χώρου ὑπάρχει σκαλισμένος διάδρομος μὲ εἴσοδο ἀπὸ τὰ δεξιὰ καὶ ἔξοδο πρὸς τὰ ἀριστερά. Ὁ διάδρομος εἶναι ἀπόλυτα σκοτεινὸς καὶ στοὺς τοίχους βλέπουμε σκαλισμένες μικρὲς θυρίδες, γιὰ κερὰ καὶ θυμιάματα. Ἡ παράδοση λέει πὼς ὅποιοι διαβεῖ τρεῖς φορὲς τὸ σκοτεινὸ διάδρομο καὶ ζητήσῃ κάτι, τοῦ γίνεται ἡ χάρη. Ὑπάρχει καὶ ἄγιασμα τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς. Οἱ Τοῦρκοι πιστεύουν καὶ κάνουν θυσίες. Στὶς 4 φεύγουμε ἀπὸ τὴ Γιάλοβα. Ἀνατολικὰ τοῦ δρόμου στὸ βάθος τὸ Ὁρχάνγκαζι. Δεξιὰ μας τὸ λιμάνι τῆς Κίου στὴ θάλασσα τοῦ Μαρμαρᾶ, καὶ ἀριστερὰ μας ἀπέραντοι ἐλαιῶνες. Μπαίνουμε σὲ καταπράσινη περιοχὴ, ἀπέναντί μας ὁ Ὀλυμπος καὶ στὰ πόδια του ἡ Προῦσα. Ἀπὸ ψηλὰ βλέπουμε τὴν τεράστια πεδιάδα πού ξετυλίγεται στὰ πόδια τῆς Προύσας.

Προύσα, ὥρα 6.15. Καταλύουμε στὸ ξενοδοχεῖο Τσελικ Παλλάς, ἓνα ἀπὸ τὰ καλύτερα τῆς Προύσας, καινούργιο μὲ μοντέρνο φωτισμὸ καὶ μεγάλα σαλόνια, ἐστιατόριο μὲ τὰμπλ ντότ καὶ ὀρχήστρα. Κρεβάτια καθαρὰ καὶ ἀναπαυτικά, ζεστὸ νερὸ καὶ ντους. Ἡ καινούργια πόλη εἶναι κτισμένη ψηλὰ σὲ ὑψώματα, ὠραῖα σπίτια μὲ κήπους καὶ ὠραῖα λουλούδια. Ἡ παλιὰ πολιτεία εἶναι κάτω πυκνοκατοικημένη μὲ παραμυθένια ξύλινα σερράγια. Πάνω ἀπὸ τὴν Προῦσα δεσπόζει τὸ πρόβουνο τοῦ Ὀλύμπου καὶ ὁ κάμπος τῆς ζώνεται ἀπὸ βουνὰ.

Πέμπτη, 27 Αὐγούστου. Ξεκίνημα 7.30 ὥρα πρωινῆ.

Μὲ κάποια μελαγχολία ἀφήνουμε τὴ λουλουδένια πόλη μὲ κατεύθυνση τὸ Ἐσκι Σεχίρ. Λεωφόρος μὲ λεῦκες, περιβόλια μὲ δέντρα ὀπωροφόρα, φορτωμένες ροδακινιές. Μπαίνουμε σὲ χαράδρα, τὰ νερὰ τρέχουν σὲ χαντάκια καὶ ποτίζουν τὴν πλούσια φυτεία. Ἀφήνουμε τὸ χωριὸ Κεστέλ καὶ βγαίνουμε ἀπὸ τίς χαράδρες. Ὁ δρόμος λίγο πιὸ ψηλὰ. Ὁλόγυρά μας φυτεῖες ἀπὸ καπνὸ, καλαμπόκια καὶ ἥλιους, ἀνηφορίζουμε, δεξιὰ ὑψωμα πευκόφυτο, ἀριστερὰ κατήφορος καὶ χαράδρα, τώρα ἀπὸ ψηλὰ βλέπουμε τὴν καλλιεργημένη ἔκταση πού εἶναι δεξιὰ μας γιὰτι ἔχουμε κάμει στροφή καὶ ἀριστερὰ μας ὑψώνονται τὰ βουνὰ γεμάτα δάση ἀπὸ πεῦκα καὶ δρῦς. Κατηφορίζουμε καὶ διασχίζουμε ἐκτάσεις καλλιεργημένες. Καλαμπόκι καὶ ἥλιοι. Ἀρνιά χωρὶς κανένα ποιμένα βόσκουν στὶς θερισμένες ἐκτάσεις. Παράλληλα μὲ τὸ δρόμο νερὰ τρέχουν σὲ ρυάκια καὶ ποτίζουν τὴν εὐφορη γῆ. Πλατάνια καὶ λεῦκες πλαισιώνουν τὰ κτήματα. Περνάμε μικρὴ γέφυρα, βλέπουμε ἐκκλησιὰ πού ἔγινε τζαμί. Ὁ δρόμος ἀρχίζει νὰ ἔχει κάποια κίνηση γαϊδούρια καὶ κάρρα φορτωμένα μὲ ξύλα. Ἡ ὥρα εἶναι 9.10 πού μπαίνουμε στὸ χωριὸ *Inegöl*. Εἶναι μέρα παζαριοῦ, μεγάλη κίνηση, πολλὲς χανούμισσες στὰ μαῦρα ντυμένες. Συνεχίζεται ὁ δρό-

μος μέσα στον καταπράσινο κάμπο. Καμιά κίνηση, κανένας όδοιπόρος. Στις θερισμένες εκτάσεις βόσκουν άρνια και κατσίκια μόνα τους και χωρίς βοσκό. Περνάμε μικρό γεφύρι και ό κάμπος συνεχίζεται καταπράσινος. Άνηφορίζουμε και τώρα από ψηλά βλέπουμε τον Όλυμπο να δεσπόζει πάνω από τον κάμπο που αφήσαμε. Είμαστε ψηλά, ό Όλυμπος πίσω μας. Βλέπουμε όλο τό λεκανοπέδιο, χαράδρες και βουνά. Κάνουμε στροφή άνηφορίζοντας. Τό ύψωμα κατάφυτο από βαλανιδιές, δέντρα χαμηλά. Τώρα κατηφορίζουμε και χάνουμε τή θέα τής περιοχής Προύσας. Άφήνουμε τό χωριό *Γιουμούζντερε* και κατηφορίζουμε νότια· άλλο χωριό τό *Παζααγενί*. Κατηφορίζουμε, όργωμένα χωράφια έτοιμα για σπορά και κάπου κάπου κάρρα με ψάθες προστατευτικές για τόν ήλιο. Μπαίνουμε μέσα σέ χαράδρα, τό ποτάμι τρέχει παράλληλα με τό δρόμο μας. Νερόμυλος στήν όχθη τού ποταμού. Ό Παπαθόδωρος με τή Τζένου ψάλλον σιγανά: «Σύ εύχαριστούμεν, Κύριε, όσαννά έν τοίς ύψίστοις», όι λεύκες φυτρωμένες μέσα στό νερό παισιώνουν τό ποτάμι και τό δρόμο μας. Περνούμε τό γεφύρι. Ή ψαλμωδία λικνίζει τή σκέψη μας.

«Άλλ' ός έχουσα τό κράτος άπροσμάχητον,

Έκ παντοίων με κινδύνων έλευθέρωσον»

«Σέ ύμνούμεν, σέ εύλογούμεν, σέ εύχαριστούμεν, Κύριε».

Τώρα έχουμε τό ποτάμι δεξιά μας, σιδηροδρομική γραμμή παράλληλα με τό ποτάμι. Φτάνουμε στό χωριό *Μποζουγιούκ*. Πολλά άβεστοποιεία και περιοχή με σιτηρά. Κάμποι γυμνοί, κάθε τόσο γή όργωμένη που περιμένει τή σπορά της. Ψυχή ζωντανή πουθενά, όι άγελάδες, τά άλογα βόσκουν έρημα. Βλέπουμε μεγάλα άλώνια που μάς δίνουν τέρψη και χάρα. Σφορί τό στόρι, άλογα σέρνουν τή σβάρνα και μικρά παιδια βαστούν τά λουριά, και πάνω στό άπέραντο άλώνι, όι σβάρνες γυρίζουν ή κάθε μιá γύρω στό σωρό της με ρυθμό και χωρίς βιασύνη· πιδ πέρα όι άντρες και όι γυναίκες λιχνίζουν με χάρη τό στόρι που όι μικροί άλωνιάρηδες άφησαν. Τώρα ή χρυσή πλατεία είναι πιá μακριά κι όι λιγοστοί δουλευτάδες μοιάζουν σαν μικροί μαύροι λεκέδες.

Ή ώρα είναι έντεκα· φτάνουμε στό χωριό *Πόρια*. Μετά περνούμε από γυμνές και άδεντρες πεδιάδες. Παντού καλλιεργούν σιτηρά. Κάθε τόσο πετρώδεις εκτάσεις και κάπου κάπου μικρό πηγάδι με λίγα δέντρα. Θέλουμε ακόμα 44 χιλιόμετρα για να φτάσουμε στό Έσκίσεχιρ. Τά χωριά που συναντάμε έχουν παλιά και καινούργια έργατόσιτα. Χωρίς δέντρα και χωρίς κίνηση, σαν νεκροί τόποι. Ξαφνικά άριστερά μας αρχίζει ό κάμπος να πρασινίζει και στό βάθος όρθώνονται τά γυμνά βουνά. Στις 11.40 μπαίνουμε στό Έσκίσεχιρ, κάτοικοι 98.000. Ό παραπόταμος τού *Πορσοκ τσί* (Σαγγάριος) περνά μέσα από τήν πόλη. Πολλά γεφύρια για πέρασμα. Έργοστάσια ζάχαρης. Έδω κατεργάζονται μιάν άσπρη πέτρα άνάλαφρη, και κάνουν κολλιέ, πίτες, και άλλα μικροαντικείμενα. Ή πόλη έχει μεγάλη κίνηση. Στο έστιατόριο είχε πολλό κόσμο και κάθησα σέ ξένο τραπέζι. Τρείς νέοι Τουρκοί μηχανικοί που έκαναν

τις σπουδές τους στην Γερμανία και την Άγκυρα, ήταν ευγενέστατοι μαζί μου. Φαίνεται πώς σήμερα 1000 Άμερικανοί βρίσκονται σ' αυτή την πόλη, όπου υπάρχει και αεροδρόμιο.

Στή μιὰ και δέκα φεύγουμε από τὸ Ἐσκήσεχρ. Δρόμος φαρδύς, δενδροστοιχία μὲ ἀκακίες και λεύκες, ἀριστερά μας αεροδρόμιο, μετὰ γέφυρα και μπαίνουμε σὲ κάμπο, ἀπέραντο ὁροπέδιο ὕστερα ἀπὸ θερισμό, διανύουμε πολλὰ χιλιόμετρα, ἰσόπεδός μας ἡ χρυσή γῆ και ὁ οὐρανός, καμιά κορφή βουνοῦ δὲ διαγράφεται ἀπὸ πουθενά, ὁ χρυσὸς δίσκος ὑψώνεται πάνω ἀπὸ βουναὶ και θάλασσες. Τὸ πούλμαν και οἱ ἀγελάδες πού βόσκουν· τίποτα ἄλλο πάνω στῆν ἀπέραντη πεδιάδα. Βλέπουμε τὸ χωριὸ *Μαχμουτιέ* και μετὰ τὸ *Τσιφτελέρ*. Ἄριστερά μας σὲ πολὺ μῆκος και κάθε τόσο ὑψώματα γαλακτώδη και περίεργα. Παράλληλα μὲ τὸ δρόμο τὰ μεγάλα ἀλώνια πού δίνουν κάποια χάρη, οἱ γυναῖκες κρατοῦν μεγάλα δικράνια και λιχνίζουν τὸ στάρι πού πέφτει σὰ βροχή, πὺ πέρα, τίς σβάρνες τραβοῦν ἀγελάδες και πάντα μικρὰ παιδιὰ κρατοῦν τὰ λουριά. Κάμπτομε δεξιὰ και φτάνουμε στῆν κομόπολη Ἐμίρ Ντάγ. Διασχίζουμε τὴν πόλη. Χανούμισσες μὲ χρωματιστὲς φορεσιές, δίνουν πολλή ζωὴ στῆν κίνηση τῆς πόλης. Στὰ αὐλάκια οἱ γυναῖκες πλένουν τὸ στάρι και μὲ κόσκια τὸ πᾶνε γιὰ ἄπλωμα και στέγνωμα. Πλάι μας και ἀριστερά μας ξεροπόταμος μᾶς χωρίζει ἀπὸ τίς ὑπόγειες τοῦ γυμνοῦ βουνοῦ Ἐμίρ Ντάγ. Μικρὸ καρβάνι πάει πρὸς τὸ βουνό. Τώρα ἀριστερά μας και μακριὰ ἡ λίμνη *Eder-Guiol* και ἀπέναντι τὸ βουνὸ *Σουλτάν Ντάγ*. Μπαίνουμε στὸ χωριὸ *Boulavatine*, σπίτια μικρὰ μὲ δώματα. Ἐνας Ἰμάμης πλένει τὰ πόδια του στῆ βρύση. Ὁ Ἰμάμης εἶναι πάνω στὸ μιναρὲ και μόλις τὸν ἀκοῦμε. Τὰ νερὰ τρέχουν κάτω ἀπὸ κτιστὰ αὐλάκια και στὰ ἀνοίγματα οἱ γυναῖκες πλένουν τὸ στάρι. Οἱ ἔμποροι καθισμένοι μπρὸς στὰ μαγαζιά τους πουλοῦν τὴνπραμάτεια τους. Ὁ δρόμος συνεχίζεται μέσα σὲ εὐφορὸ κάμπο πού βρέχεται ἀπὸ αὐλάκια. Κάνουμε στροφή και δεξιὰ μας ἔχουμε τίς ὑπόγειες τοῦ γυμνοῦ βουνοῦ *Σουλτάν Ντάγ* και ἀριστερά μας τὸν ἀπέραντο κάμπο πού περάσαμε. Σὲ λίγο ἄλλη λίμνη μεγαλύτερη. Πάντα γύρω ἀπὸ τίς λίμνες ἔχει πολὺ πράσινο και δέντρα πολλά. Μπαίνουμε σὲ περιοχὴ καλλιεργημένη. Τὸ χῶμα παντοῦ εἶναι ἄσπρο σὰν πηλός. Ἀπὸ τὴ λίμνη ψαρεύουν μεγάλα ψάρια και ἀπὸ τὰ αὐγὰ κάνουν ταραμά. Περνοῦμε γέφυρα μὲ φαρδὺ ποτάμι, εἴμαστε ἔξω ἀπὸ τὸ Ἄκσεχρ, πολλὰ νερὰ σὲ μικρὰ ποταμάκια ποτίζουν ὅλη τὴν περιφέρεια. Ὡρα 5.30 μπαίνουμε στὸ Ἄκσεχρ. Σπίτια παλιὰ και καινούργια. Εἶδαμε τὸν περιποιημένο τάφο τοῦ Ναστραδίν Χότζα 675 ἐτῶν. Στις 6 φεύγουμε και ὁ κάμπος συνεχίζεται σὲ μεγάλη ἔκταση. Περνάμε γέφυρα, και μετὰ τὸ χωριὸ Ἄργκιβανί. Διασχίζουμε ἀπέραντη πεδιάδα ἀδεντρη και ἰσόπεδο ὕστερα ἀπὸ τὸ θερισμό. Ἄριστερά στὸ βάθος ἡ λίμνη *Τσαβουτροῦ γκιόλ*. Ἄλλη γέφυρα. Τώρα ἔχουμε σιννεφο ἀπὸ σκόνη, δὲ βλέπουμε τίποτα. Ὡρα 6.45 περνᾶμε ἀπὸ τὸ χωριὸ Ἰλκίν, δάσος πυκνὸ ἀπὸ λεύκες και πάλι σκόνη, ὄρατότης μηδέν. Ὡρα 7.30 χωριὸ *Καν-*

τιχανί. "Ωρα 8 μπαίνουμε στο 'Ικόνιο και καταλύουμε στο ξενοδοχείο Yayla, κρεβάτια καθαρά, νερό ζεστό και κρύο, κοιμηθήκαμε καλά.

Παρασκευή 28 Αυγούστου. Σίλλη.

Ευπνήσαμε πολύ πρωί και με ταξι φεύγουμε για τη Σίλλη. Καθώς πάμε, παράλληλα με το δρόμο ύψώματα από άσπρη άγρονη γή. 'Η Σίλλη είναι κτισμένη πάνω σε ρηματιά που σχηματίζει κλεισούρα και ξεροπόταμος τη χωρίζει στα δύο. Μικρά γεφύρια για πέρασμα. Συχνά ανάγλυφα λεονταριών στην είσοδο της γέφυρας δένουν τα κάγκελα. Καθώς μπαίνουμε στο χωριό άριστερά μας και στη νότια πλευρά, πάνω σε βραχώδη ύψώματα τὰ ερείπια του Χριστιανικού μαχαλά. Είναι το πρώτο χριστιανικό χωριό που βλέπουμε, έχει πολύ ατμόσφαιρα και ή όμορφηά του μάς δίνει μεγάλη συγκίνηση. Στις ύπώρειες του ύψώματος της νότιας πλευράς και σ' όλο το μήκος του βράχου λαξευτά, μεγάλες τρύπες σε διάφορα σχήματα, είσοδοι σε ύπόγειες κρύπτες. Στο βάθος του δρόμου ΝΔ μεγάλη έκκλησία. 'Η σκαλισμένη επιγραφή λέει πώς είναι της 'Αγίας 'Ελένης και Μιχαήλ 'Αρχαγγέλου, πώς έγινε στα 327 και ανακαινίστηκε στα 1823 και ξανά μια άλλη ανακαινιση στα 1880 επί Σουλτάν Μαχουντζή. 'Η έκκλησία διατηρείται καλά. 'Ο Παντοκράτωρ φέρει ήμερομηνία 1880. 'Ο γυναικωνίτης στο όθλο του έχει την Παναγία («Η Πλατυτέρα των Ουρανών») και στην καμάρα που πλαισιώνει τον νάρθηκα δυο ωραιότατες άγιογραφίες με πολύ λαϊκό χρώμα, («'Η παράβαση του 'Αδάμ και της Εύας » και «'Η έξορία του 'Αδάμ και της Εύας »).

Δυτικά και στο βάθος του κεντρικού δρόμου σε ύψωμα, μικρή έρειπωμένη έκκλησία. Γύρω στις δυο έκκλησιές και άπέναντι βρίσκονται έρειπωμένα χριστιανικά σπίτια. Χωριό με χρώμα που μιλά στις ψυχές μας. Τά σπίτια είναι με δώματα και πάνω κυλίνδρους. Για καπνοδόχο έχουν παλιά πιθάρια χωρίς πάτο. Το χωριό είναι κτισμένο άμφιθεατρικά με πέτρινα άνηφορικά δρομάκια. Παλιά ξύλινα σπίτια. Οί Τουρκάλες μάς βλέπουν με συμπάθεια. 'Υπάρχει φτώχεια.

Γυρίσαμε στην Κόνια μὰ ή σκέψη μας όλοένα ήταν στη Σίλλη.

Στις 12 φεύγουμε από την Κόνια, διαβαίνουμε άπέραντες εκτάσεις άδεντρες, χώματα άσπρα και νεκρά. Τόπος στείρος. Κανένας διαβάτης, νεκρά πέρα ως πέρα. Τώρα τὰ χώματα γκριζοφέρουν, αρχίζει και χρυσίζει ή γή, τὸ μάτι ξεκουράζεται και τὸ στόμα σε σωρούς στα μεγάλα άλώνια φωνάζει την πλούσια έσοδεία. 'Αριστερά μας και πολύ μακριά, βουνά με ροζ και μαβιές άποχρώσεις, όσο προχωρούμε βλέπουμε και δεξιά μας, μακριά, βουνά με τις ίδιες αυτές άποχρώσεις. Τὰ μικρά χωριά που συναντάμε είναι και αυτά άδεντρα με πέτρινα καλυβόσπιτα, στο ίδιο χρώμα με την γύρω άσπρη και άγρονη γή. Τίποτα δὲ δείχνει ζωή και κίνηση, μοιάζουν σαν μικρά νεκροταφεία. 'Α-

κούω πώς περνάμε την 'Αλυμυρή έρημο. 'Αριστερά μας τὸ χωριὸ Καραμπουνάρ, μὲ χαμόσπιτα. Δεξιὰ μας λόφος βελουδένιος γκρι, φορτωμένος μὲ μαῦρες κουρελιασμένες καὶ ξεσχισμένες πέτρες πὺν περιέργα ἀγκαλιάζονται σὲ πρωτόγονα σχήματα. "Όλα τὰ γύρω βουνὰ ἄδεντρα καὶ γκριζόασπρα. 'Αριστερά μας μικρὴ λίμνη· οἱ παρυφές της σὰν κρατήρας ἠφαιστείου. Διασχιζόμε ἀπέναντες νεκρὲς ἐκτάσεις μὲ κοπάδια ἀπὸ λόφους καὶ ψηλώματα. Τώρα οἱ ἐκτάσεις πρασινίζουν ἀπὸ ἄγριο καλαμόχορτο. Τὸ βλέπουμε σὲ στοῖβες. "Ασπρα μεγαλόσωμα κατσίνια βόσκουν. Κάποιο κάρρο μεταφέρει στοῖβες ἀπὸ καλαμόχορτο. 'Αριστερά μας καὶ στὸ βάθος τὸ Χασὰν Ντάγ. Κάποιο χωριουδάκι προσπερνᾶμε, πάνω στὰ δώματα σωροὶ ἀπὸ χόρτα σὰν τροῦλοι. 'Απέναντί μας ὁ Ταῦρος. Μπαίνουμε στὸ "Ερεγλι. Καταπράσινο χωριὸ. Μικρὰ ποταμάκια ποτίζουν ὅλη τὴν καλλιεργημένη ἐκταση. Στὴν πλατεία, σωροὶ τὸ σάρι στοιβάζεται μέσα σὲ τσουβάλια. Τώρα πᾶμε γιὰ τὴν Καισάρεια. Στὸ βάθος τὸ 'Αλὰ Ντάγ. Περνοῦμε ἀπὸ τὸ χωριὸ 'Ολουκισλα, μεγάλοι στρατώνες. Δεξιὰ μας τὸ 'Οροῦς Ντάγ. Καὶ πάλι λόφοι γυμνοὶ ὀλόγυρά μας, τίποτα πράσινο, ἔχουμε ὑψόμετρο 1.644. Στὸ βάθος τὸ χωριὸ 'Εμνικὶ 'Οβατζικ. 'Αριστερά μας τὰ βουνὰ Χασὰν Ντάγ καὶ Μελεντίς.

Παράλληλα μὲ τὸ δρόμο μικρὸ ποτάμι, πλούσια φυτεία, μηλιές καὶ ἀχλαδιές. Περνοῦμε πάλι ἀπὸ ἄδεντρη περιοχή καὶ κάθε τόσο μικρὰ χωριουδάκια. 'Αριστερά μας καὶ μακριὰ τὸ Φερτέκι. Τώρα ἔχουμε πολὺ πράσινο, εἶναι 5 ἡ ὥρα πὺν μπαίνουμε στὴν κομόπολη Νήδης. Μέσα ἀπὸ τὴν πόλη περνᾶ τὸ ποτάμι Νήδη σου. Παλιὰ σπίτια μὲ δώματα καὶ καινούργια μὲ κεραμίδια. Μόλις βγοῦμε ἀπὸ τὴν πόλη τὸ πράσινο λιγοστεύει. Στὸ βάθος ὁ 'Αργαῖος καὶ δεξιὰ μας ἡ ὁροσειρὰ τοῦ Ταύρου. Χαράδρες γυμνές. Προσπερνᾶμε τὸ χωριὸ Ντεβελίχισάρ καὶ νύχτα μπαίνουμε στὴν Καισάρεια. Καταλύουμε στὸ ξενοδοχεῖο Τουριστικ.

Σάββατο, 29 Αὐγούστου. Καισάρεια.

Στὸ κέντρο τῆς πόλης ὑπάρχει φρούριο μὲ ψηλὰ τεῖχη. 'Ο ἐσωτερικὸς χώρος εἶναι τώρα ἀγορά. 'Ανεβήκαμε στὰ τεῖχη καὶ ἀπὸ ψηλὰ βλέπουμε τὴν πόλη. ΝΑ τὸ Δίδυμο, Ν ὁ 'Αργαῖος, Β Γιλανλοῦ ντάγ, ΒΔ τὸ χωριὸ 'Ερχιλέτ, Α τὰ χωριὰ Τσιλασὸν καὶ Ταβλοσούν, ΝΑ τὸ χωριὸ Ταλός.

Πρὶν πᾶμε στὰ γύρω χωριὰ διαθέσαμε λίγο χρόνο γιὰ νὰ δοῦμε τὸ Μουσεῖο — πλούσιο σὲ εὐρήματα Ρωμαϊκῆς, Βυζαντινῆς, Σελτζουικῆς καὶ 'Οθωμανικῆς ἐποχῆς. Εἶδαμε τὸ μεγάλο Τζαμί Unat πὺν ἔγινε στὰ 1300 μὲ χρήματα μιᾶς θεοσεβούμενης γυναίκας. Τώρα μὲ ταξὶ ἀνηφορίζουμε Νότια. Κῆποι καὶ περιβόλια, καταπράσινα ὑψώματα. Εἶναι τὸ θέρετρο τῆς Καισάρειας. 'Ωραῖες ἐπαύσεις. Περνοῦμε ἀπὸ τὰ χωριὰ:

'Ιάμπολις, παλιὸ χωριὸ μὲ πολλὰ νερὰ πὺν τρέχουν μέσα σὲ αὐλάκια. Στενὰ

πέτρινα δρομάκια. Πέτρινοι ψηλοί τοίχοι μαντρώνουν τους κήπους. Στο χαντάκι γυναΐκες πλένουν τὸ στάρι και πιὸ πέρα ἄντρες τὸ κτυποῦν μέσα σὲ μέγαλα γουδιὰ γιὰ νὰ γίνει πλιγούρι.

Μουταλάσκη, πατρίδα τοῦ Ἁγίου Σάββα. Τὸ χωριὸ βρίσκεται στὸ προπὸδι τοῦ Διδύμου. Τὸ Δίδυμο δεσπόζει πάνω ἀπὸ τὸ χωριό. Ἔχει μεγάλη ἔκταση καλλιεργημένη. Στενά πέτρινα ἀνηφορικὰ δρομάκια. Ξεροπόταμος μὲ γεφύρια γιὰ πέρασμα. Βυζαντινὴ ἐκκλησιὰ σὲ καλὴ κατάσταση, κτισμένη πάνω σὲ ὕψωμα και μὲ πέτρινα φυσικὰ σκαλιὰ πού κατηφορίζουν ὡς κάτω στὸ χωριό. Πλάι ὁ πέτρινος λόφος, γεμάτος «ἴν», βλέπουμε τὶς τρύπες πού χάσκουν.

Ἅγιος Στέφανος. Ἀφήνουμε τὴ Μουταλάσκη, κι ἔχουμε πάντα δεξιὰ μας τὸ Δίδυμο. Περνάμε γέφυρα και ἀριστερὰ μας ὁ Ἅγιος Στέφανος, νότια τοῦ Διδύμου. Τὸ χωριὸ εἶναι κτισμένο στὴν πλαγιά χαράδρας και τὸ ποτάμι περνᾷ μέσα ἀπὸ τὸ χωριό. Ἀφήνουμε πίσω μας τὸ Δίδυμο και τὸν Ἅγιο Στέφανο, τώρα δεξιὰ μας ὁ Ἄργαῖος, προχωροῦμε και ὁ Ἄργαῖος εἶναι πιὰ πίσω μας. Φτάσαμε στὸ Ζιντζίντερε.

Ζιντζίντερε. Ὡραία πόλη μὲ ἀτμόσφαιρα και παλιὰ ἀρχοντικά. Πόρτες στρογγυλές, μὲ θυρόφυλλα ξύλινα πού ἔχουν σταυροὺς σκαλισμένους και κρικέλια χάλκινα σὲ σχῆμα λύρας. Γραφικὰ μπαλκόνια πού μὲ χάρη προεξέχουν πάνω ἀπὸ τὰ πέτρινα στενά δρομάκια. Τὸ νερὸ κατηφορίζει μέσα σὲ πέτρινα αὐλάκια ἀπὸ ψηλὰ και ἀπὸ τὴν ἄκρη τῆς πόλης. Μιὰ μικρὴ ἐκκλησιὰ τῆς Μεταμορφώσεως, τὴν βλέπουμε ἀπὸ μακριὰ, εἶναι κατερειπωμένη. Μπαίνομε σὲ παλιὸ ἀρχοντικὸ μὲ ἐντοιχισμένη χρονολογία 1857. Ἐνα μεγάλο δωμάτιο («ἡ Γωνιά»), σοφάδες ἕνα γύρω σκεπασμένοι μὲ χαλιὰ και κιλίμια. Στὸν τοῖχο σὲ ἐξέχουσα θέση ἡ φωτογραφία τοῦ πρώτου κατόχου τοῦ σπιτιοῦ, πού ἦταν ἡ τελευταία του θέληση («γιατὶ ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἕνα φανάρι πού κάποτε θὰ σβήσει»). Ἀπέναντι στὴ «γωνιά», δωμάτιο μὲ ταντοῦρι στὴ μέση, ἡ κάπηνη στὴ στέγη και στὴν ἄκρη ὁ ἀργαλεῖος μὲ τὸ ἀρχινεσμένο χαλί. Βλέπουμε ἄλλο ἀρχοντικὸ τοῦ Παπάζογλου. Αἰθουσες μεγάλες, πολλὰ ἀνάγλυφα και γούρνες ἐντοιχισμένες βοθηθικὲς στὶς μεγάλες δεξιώσεις γιὰ νὰ σερβίρουν τὰ σερπέτια.

Ὁ φίλος τοῦ κ. Τσαλικογλου μᾶς περιποιεῖται στὸ σπίτι του και μὲ λάμπες ἀναμμένες κατεβαίνομε νὰ δοῦμε τὰ ὑπόγεια κελάρια του. Κατεβαίνομε 13 σκαλιὰ και φτάνουμε σὲ πλατύσκαλο, δεξιὰ μας ἡ ἐκκλησιὰ, ἀνοιγμα πού τώρα εἶναι κλειστό. Ἀριστερὰ κατεβαίνομε ἕνα σκαλιὸ και βρισκόμαστε σὲ μεγάλο χῶρο μὲ καμάρες και στὴ μέση τοῖχος πλατύς πού κρατᾷ τὴ στέγη. Δεξιὰ προχωροῦμε και κατεβαίνομε ἄλλο ἕνα σκαλιὸ και προχωροῦμε σὲ θολωτοὺς χώρους μὲ μικρὰ κοιλώματα στοὺς τοίχους πού μοιάζουν φωλιές περιστερειῶν, δεξιὰ μεγάλο δωμάτιο, στὴ γωνιά τῆς στέγης καπνοδόχη γιὰ ἀερισμὸ, ἀπ' ὅπου ἔριχναν και τὸ σανὸ γιὰ τὰ ζῶα. Στὴ μέση τῆς στέγης φωταγωγός. Τρεῖς

τρόπες που συγκοινωνούν με άλλα «ίν». Τώρα τα κελάρια τα χρησιμοποιούν για να διατηρούν τα φρούτα τους και τα διάφορα τρόφιμα.

Πηγαίνουμε να δούμε τα παλιά εκπαιδευτήρια που βρίσκονται λίγο πιο ψηλά. Η εκκλησιά του 'Ιωάννου Προδρόμου σε καλή κατάσταση. Γυμνή από εικόνες και όλες οι αγιογραφίες άσβεστωμένες. Ο Παντοκράτωρ διαγράφεται κάτω από το άσβεστένιο πέπλο του. Κάτω από την εκκλησία και σε αρκετό βάθος υπάρχει άλλη υπόγεια εκκλησία, ο άγιος Παντελεήμονας. Έδω γιατρεύονταν οι τρελοί. Σε κάθε πλευρά του τοίχου και ένας μεγάλος χαλκός καλά έντοιχισμένος. Στους χαλκάδες έδεναν τους τρελούς, και με τη χάρη του αγίου μέσα σ' αυτό το απόλυτο σκοτάδι γιατρεύονταν οι δυστυχημένοι άνθρωποι.

Το καμπαναριό της εκκλησιᾶς στέκει το μισό. Από τη Ροδοκανάκιο σχολή μένουν μόνο οι πύλες της. Το Παρθεναγωγείο σε καλή κατάσταση είναι τώρα στρατώνας. Το όρφανοτροφείο με τις μεγάλες του αίθουσες επισκευάζεται για να γίνει σχολή χωροφυλακής. Οι μεγάλοι κήποι του Μοναστηριού φυτοζωούν. Παράλληλα με την εκκλησιά, φαρδύς δρόμος κατά μήκος του χώρου που ήταν το νεκροταφείο και πιο ψηλά το ύδραγωγείο. Το χειμώνα ή περιοχή σκεπάζεται από χιόνια. Σά σήμερα γινόταν πανηγύρι. Μπήκαμε ξανά όλοι μαζί στην εκκλησιά και ο Παπαθόδωρος κάνει δέηση και ψάλλει σιγανά, ταπεινά και σεμνά. Η φωνή του ακούεται μέσα στην απόλυτη σιγή, σαν παράπονο, σαν κλάμα της θλιμμένης ψυχής του.

Περνούμε μέσα από την πόλη και διαβαίνουμε τις χριστιανικές συνοικίες. Συμπαθητικοί άνθρωποι, χαίρουνται σήμερα τα καλά που οι χριστιανοί δημιούργησαν. Κάποιος Τούρκος πλένει το σάρι του στη βρύση, πλησιάζουμε για νερό, μάς λέει «ό,τι έχουμε δικά σας είναι» και θυμόμαστε άθελα ένα παλιό λόγο που λέει «το ξένο ρούχο δεν πρέπει κι αν πρέπει δε ζεσταίνει». Καθώς βγαίνουμε από το χωριό ο ήλιος γέρνει πλάι στο Δίδυμο, κατακόκκινη δύση. Κατηφορίζουμε, περνάμε πάλι από τη Μουταλάσκη, ή γραφική εκκλησιά πάνω στο ψήλωμα και πλάι της ο λόφος με τα έν δέχονται τις τελευταίες ακτίνες του ήλιου, και το Δίδυμο τυλίγεται στη βελουδένια καφέ χλαμύδα του. ΒΔ ο 'Αργαῖος με τις τρεις ὄρθιες γυμνές κορφές του και πιο κάτω οι κυματισμοί του σε διάφορα πλάνα. Η νύχτα πέφτει σιγά σιγά με ή ἄμορφη εικόνα που απαλά σβήνει εξακολουθεῖ μέσα μας ακόμα να ζεῖ.

Καισάρεια, Κυριακή πρωί, ὥρα 6. Πρόγραμμα: να δούμε τα χωριά: Χισαρτζίκι, Κιραναρντί, 'Εντουρλουκ ('Ανδρονίκι), 'Ακτσάκαγια, Ζιντζίντερε. Τα τρία πρώτα βρίσκονται κατά σειρά και πάνω στα πρόβουνα του 'Αργαῖου.

Φεύγουμε με κατεύθυνση ΝΔ. Δεξιά του δρόμου το Χισαρτζίκι και μετά το Κιραναρντί, ἄριστερά του Κιραναρντί ποτάμι με καλό νερό. Οι γυναίκες ὄρλαινον χαλιά και με τα μεροκάματά τους ἔκαμαν τους μιναρέδες τῶν Τζαμιῶν.

Ενδυρλική - Άνδρονίκι. Βρίσκεται μέσα σὲ καταπράσινη χαράδρα κτισμένο πάνω στις πλαγιὲς λόφου. Νότια ἀπὸ τὸ Άνδρονίκι καὶ πίσω ἀπὸ τὸ λόφο ὑψώνεται ὁ Άργαῖος. Βόρεια τοῦ τὸ Δίδυμο. Κοντὰ του καὶ Δυτικὰ τὸ Κιραναρντί. Τὸ νερὸ τρέχει μέσα σὲ αὐλάκια σκεπασμένα πού συχνὰ περνοῦν κάτω ἀπὸ τὰ σπίτια καὶ τις αὐλές. Ἐκκλησιὰ τῆς Ἁγίας Τριάδος. Ἀπὸ τὴν εἴσοδο τῆς ἐκκλησιᾶς βλέπουμε ἀπέναντι τὸ Δίδυμο. Στὴν ἀνατολική της γωνιὰ καὶ πάνω στὴ στέγη στέκει τὸ καμπαναριό. Ὅλες οἱ ἀγιογραφίες εἶναι ἀσβεστωμένες. Στὸν τροῦλο οἱ εἰκόνες εἶναι καθαρές, διαβάζουμε: Ἁρχαί, Ἐξουσία Σεραφεῖμ, Κυριότητες, Ἄγγελοι θρόνος καὶ στὶς γωνιές: Τριάς ἅγια. Ὁκτὼ κολόνες μὲ ὠραῖα κιονόκρανα.

Διαβαίνουμε τὰ στενὰ πέτρινα δρομάκια. Παλιὰ χριστιανικὰ σπίτια μὲ πόρτες στρογγυλές καὶ ἐντοιχισμένες ἡμερομηνίες: 1801, 1856.

Μιά Τουρκάλα μᾶς καλεῖ νὰ περάσουμε καὶ μᾶς ζητᾷ συγγνώμη γιατί ἡ θρησκεία της τῆς ἐπιβάλλει νὰ ’ναι σκεπασμένη. Μορφές συγγενικές μας πού σὲ κάνουν γιὰ μιὰ στιγμή νὰ ξεχνᾶς αὐτὸ πού γιὰ πάντα χάθηκε καὶ πού βρίσκεται πάντα μπροστὰ μας σὲ κάθε μας βῆμα. Ἐνα μοιρολόγι πού δὲν τὸ ἀκοῦς μὰ τὸ αἰσθάνεσαι κατάβαθὰ σου. Τὸ λένε τὰ δρομάκια, οἱ πόρτες, τὰ μπαλκόνια, τὰ λουλουδία στὰ παράθυρα. Μὲ συγκίνηση ἀφήνουμε τὸ Ἄνδρονίκι. Λόφοι πότε γυμνοὶ καὶ πότε κλιμακωτὰ καλλιεργημένοι ὡς πάνω στὴν κορφή. Ἀπὸ μακριὰ βλέπουμε τὸ χωριὸ Ἄκτσάκαγια μέσα σὲ χαράδρα καὶ κοντὰ στὸ Ζιντζίντερε.

Ἐπιστρέφουμε στὴν Καισάρεια καὶ φεύγουμε μὲ τὸ πούλυμαν στὶς ἔντεκα γιὰ τὸ Ἔβερεκ.

Πᾶμε δυτικὰ τῆς Καισάρειας. Ἄριστερὰ τὸ Κιλανλῆ. Παράλληλα μὲ τὸ δρόμο ρέμα, βαλτωδὲς αὐτὴ τὴν ἐποχή. Ὁ δρόμος συνεχίζεται μέσα σὲ ἀγρούς. Περνᾶμε γέφυρα πάνω ἀπὸ ποτάμι καὶ πᾶμε ΒΔ τῆς Καισάρειας. Ἀπὸ δῶ τὸ Δίδυμο φαίνεται τριδύμο μὲ τρεῖς κορφές. Ὁ κάμπος παρουσιάζει τοπικές ἀναθυμιάσεις. Στὶς 12 καὶ 20 φτάνουμε στὸ Ἰντζέσου. Κτισμένο σὲ χαράδρα καὶ σὲ ἀνηφοριὰ λόφου, Β. τοῦ Ἁργαίου. Διασχίζουμε ἀμπελώνες καὶ κάθε τόσο ὁ δρόμος μας πάει παράλληλα μὲ τὴ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ. Δυτικὰ τοῦ δρόμου τὸ Ἄλὰ Ντάγ, μπαίνουμε σὲ ἄγωνα περιοχῆ, βλέπουμε καὶ πίσω τοῦ Ἁργαίου μὲ τὰ γύρω πρόβουνά του. Πολλές βουνοκορφές κυματίζουν ὀλόγυρά του ἀπ’ ἄκρη σ’ ἄκρη. Αὐτὴ του ἡ πλευρὰ δὲν πιάνει χιόνι ποτέ. Ἡ πεδιάδα γύρω στοὺς πρόποδες ἄγωνα. Κανένα χωριό, ἄδεντρα βουνὰ καὶ κάμποι. Στὸ ἄκρο τοῦ σκέλους καὶ Δυτικὰ τὸ χωριὸ Τοπάκ, μικρὴ ὄαση μὲ νερά, πέτρινες καλύβες μὲ δώματα σκεπασμένα μὲ σωροὺς χόρτα. Ὁ κάμπος μπρὸς στὸ χωριὸ ἔχει τέλματα. Πετρώδη καὶ ἄγωνα ἔλα τὰ πρόβουνα καὶ ὁ ἴδιος ὁ Ἁργαῖος. Διαγράφονται ἄσπρα μονοπάτια πάνω στὰ γκριζὰ ὑψώματα. Ἀπέναντι τοῦ Ἁργαίου τὸ Ντέβελι Ντάγ. Προχωροῦμε μέσα σὲ σιτοβολῶνες, φτάνουμε στὸ χωριὸ Ἔβερεκ ἀνάμεσα στὰ δύο βουνά, στὴ μέση τῆς ἔκτασης. Γε-

ωργικό χωριό με πολλά δέντρα και δρόμους ασφαλτοστρωμένους. Ὑπάρχουν ἐδῶ 50 ἀρμένικες οἰκογένειες πού ἔγιναν Ὀθωμανοὶ ὑπῆκοι καὶ μένουν. Ἔ-
χουν τὴν ἀρμένικη ἐκκλησιά τους καὶ παπά.

Φεύγουμε ἀπὸ τὸ Ἐβερεκ καὶ μετὰ δύο χιλιόμετρα φτάνουμε στὸ χωριό :

Ἅγιος Κωνσταντῖνος — Ἄι Κωστέν. Ὁραῖο χωριό πολὺ πράσινο, παλιὰ ἀρχοντικά. Λεονταράκια καὶ μικρὰ κριάρια στολίζουν τοὺς τοίχους τῶν με-
γάρων. Πάνω ἀπὸ τὶς μεγάλες στρογγυλὲς πόρτες διαβάζουμε: Ἰορδανίδης 1898, Ἰωάννης Βασιλείου 1896, Μασαλάχ, ΙΗ 16 Αὐγούστου, 1906 Κ. ΙΟ-
ΒΑΕΤΟΓΛΟΥ, σ' ἄλλο σπίτι πού ἔσβησαν τὸ ὄνομα βλέπουμε τὴν ἡμερομη-
νία 1791. Ἕνας Τοῦρκος πού πλένει τὸ στάρι του στὴ βρύση μᾶς λέει πῶς ἅλα
αὐτὰ εἶναι τὰ δῶρα τῶν Χριστιανῶν. Μέσα σ' ἓνα ὑπόγειο πού ἔχει ζῶα μᾶς
λένε πῶς ἐκεῖ ἦταν τ' ἁγιασμα τῆς ἁγίας Παρασκευῆς, γιάτρευε τὰ μάτια
καὶ τὶς θέρμε. Ἀπὸ τὴν ἐκκλησιά τοῦ Ἁγίου Κωνσταντῖνου μένουν μόνο τὰ
τρία χωρίσματα τοῦ ἱεροῦ. Ἀπέναντι τὸ Σχολεῖο με τὶς κολόνες.

Μπαίνουμε στὸ σπίτι τοῦ Σταμπούλογλου, μπακάλη στὰ Ταμπούρια. Οἱ
Τοῦρκοι, πού τώρα μένουν μέσα, μᾶς ὑποδέχονται με ἐνθουσιασμό καὶ συγ-
κίνηση, νομίζουν πῶς ἡ Κυρία Ἁγιουτάντη εἶναι ἡ γυναῖκα τοῦ Σταμπούλο-
γλου, τὴν ἀγκαλιάζουν καὶ τὴν φιλοῦν. Τὸ σπίτι εἶναι καλὰ διατηρημένο. Ἡ
γωνιά με τὰ ὠραῖα στρωσίδια, κιλίμια καὶ χαλιὰ πάνω στοὺς σοφάδες καὶ
χάμου, ἅλα πεντακάθαρα — εἶναι τὸ δωμάτιο τῆς ὑποδοχῆς καὶ ἀνοίγει μόνο
γιὰ τοὺς ξένους.

Μᾶς λένε πόσο καλὰ ζοῦσαν με τοὺς Χριστιανούς καὶ μᾶς προσφέρουν φρου-
τα, καρπούζι στὸ χέρι χωρὶς πιάτο καὶ δὲν ξέρουμε πῶς νὰ τὸ φᾶμε καθὼς τὸ
κρατᾶμε στὸν ἀέρα. Τὸ σπίτι γέμισε ἀπὸ κόσμο πού θέλει νὰ μᾶς δεῖ καὶ νὰ
μᾶς δείξει ἀγάπη.

Καθὼς κατεβαίνουμε, κάποιο σπίτι ἀνοίγει τὶς ὠραῖες του πόρτες καὶ δυὸ
χαριτωμένες κοπέλες ἐπιμένουν νὰ μποῦμε στὸν κῆπο. Μιλοῦν ὠραῖα γαλλι-
κά, εἶναι ἀπλὰ ντυμένες κι ἔχουν πολλὴ εὐγένεια. Εἶναι κόρες βουλευτοῦ, κό-
βουν μόνες των μῆλα καὶ μᾶς προσφέρουν. Θέλουν νὰ ἐπισκεφτοῦν τὴν Ἐλ-
λάδα.

Φεύγουμε καὶ πολὺς κόσμος μᾶς ἀκολουθεῖ καὶ τὰ πρόσωπά τους εἶναι
χαρούμενα καὶ γελαστά· τὸ πούλημα ξεκινᾷ κι ὅλοι σηκώνουν τὰ χέρια. Τὸ
ἄσπρο μαντίλι μου κυματίζει ἔξω ἀπὸ τὸ παράθυρο καὶ τὰ χέρια τους μένουν
ψηλὰ ὥσπου μίτραιναν καὶ δὲν τοὺς βλέπουμε πιά.

*Δευτέρα, 31 Αὐγούστου, πρωὶ στὴν Καισάρεια ὥρα 6. Πρόγραμμα νὰ δοῦμε
τὰ χωριά: Ταβλοσούν, Κερμίρ, Κέσι, Ἐφκερε, Τάρσαχ Νίρζε.*

Μὲ κατεύθυνση ΒΑ παίρνουμε τὴ λεωφόρο Σεβάστειας. Βόρεια, οἱ λόφοι
τοῦ Ἐρκιλετ καὶ στὴν πλαγιά τοῦ βουνοῦ τὸ χωριὸ Ἐρκιλέτ. Δεξιά μας καὶ

Α τὸ χωριὸ *Κουμανλί* ποὺ ἀπέχει 8 χιλ. ἀπὸ τὴν Καισάρεια, παλιὸ τούρικο χωριό. ΒΑ καὶ κοντὰ στὸ *Κουμανλί* τὸ χωριὸ *Τσίρκαλε*. Ἀριστερὰ τοῦ δρόμου κάνουμε στροφή ΝΑ, ἀριστερὰ μας καὶ ἀνατολικά τὸ χωριὸ *Μαντζοῦ* μέσα σὲ χαράδρα. Προχωροῦμε καὶ δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ μας βλέπουμε λατομεῖα. Τὰ λατομεῖα αὐτὰ εἶναι σὲ πεδιάδα καὶ ἀμέσως κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια τῆς γῆς. Δὲν κάνουν λάκκους, κόβουν τὴν ἐπιφάνεια καὶ οἱ πόρτες κόβονται τετράγωνες ἢ σὲ παραλληλόγραμμα ἢ σὲ κύβους. Ἔτσι τρώγοντας τὴ γῆ χαμηλώνουν τὴν ἐπιφάνεια. Ἀριστερὰ μας *Καραλοῦκ ντερέ*, περνοῦμε γέφυρα καὶ βγαίνουμε ἀπὸ τὸν ντερέ. Δεξιὰ μας τὸ Ἔφκερε καὶ μετὰ ἀμέσως τὸ Κέσι. Ἔχει ἀρμένικη καὶ ἑλληνικὴ ἐκκλησία. Ἡ ἑλληνικὴ ἐκκλησιὰ διαμορφώθηκε σὲ κατοικία καὶ ταχυδρομεῖο. Μὲ ταβάνι ξύλινο σκεπάστηκε ὁ τροῦλος. Κάλυψαν καὶ τὸ χῶρο τοῦ ἱεροῦ. Ἐνα γύρω τὰ χριστιανικὰ στίτια. Φεύγουμε μὲ θλίψη. Περνοῦμε ἀμπέλια καὶ μπαξέδες. Ἔφκερε καὶ Κέσι εἶναι σχεδὸν ἐνωμένα. Ἀνηφορίζουμε δυτικά. Δεξιὰ μας περιστερεῶνες κτισμένες σὲ σχῆμα καπνοδόχης καὶ πολλὰ ἴν. Τὰ ἀφήνουμε πίσω μας καὶ ἀνηφορίζουμε· ΝΑ ὁ Ταξιάρχης πάνω σὲ χαράδρα, καταπράσινος καὶ πίσω του ὑψώνεται ὁ Ἄργαῖος· πλάι τὸ Κίρζε καὶ πάνω σὲ χαράδρα. Περνᾷ ποτάμι. Γεφύρια γιὰ πέρασμα. Ἡ μιὰ πλαγιὰ τῆς χαράδρας εἶναι βράχος καὶ ἐκεῖ ἔχουν κτίσει περιστερεῶνες σὲ σχῆμα καπνοδόχης. Κάθε οἰκογένεια ἔχει τὸν περιστερεῶνα της. Τρῶνε τὰ μικρὰ ἀγριοπερίστερα μόλις γεννηθοῦν καὶ πρὶν πετάξουν. Ἡ ἄλλη πλαγιὰ τῆς χαράδρας εἶναι καταπράσινη μετὰ μεγάλα δέντρα ποὺ οἱ κορφές τους ξεπερνοῦν τὴ χαράδρα. Τὸ χριστιανικὸ μοναστήρι καταδαρίστηκε καὶ ἔγινε κῆπος μὲ καινούργιο σχολεῖο. Ἐδῶ ἔχει πολλοὺς Ἀρμένηδες.

Τάρισα - Ταξιόχης. Κτισμένο πάνω σὲ βαθιὰ χαράδρα. Περνοῦμε τὸ μεγάλο δρόμο καὶ πᾶμε γιὰ νὰ δοῦμε τὴν ἐκκλησία. Στὸ βάθος τοῦ δρόμου καινούργιο σχολεῖο μὲ πολλὰ σκαλιὰ ποὺ ἔκλεισε ὀλότεια τὴ θεὰ τῆς ἐκκλησιᾶς. Πήγαμε ἀπὸ πίσω καὶ ἀπὸ μεγαλοπρεπέστατη πόρτα μπαίνουμε στὸ χῶρο τῆς ἐκκλησιᾶς. Ἐξῶ στὸ προαύλιο ἐπιτύμβιες πλάκες μὲ ἐπιγραφές σὲ ὀμηρικὴ γλῶσσα. Μεγάλη καὶ ἐπιβλητικὴ στέκει μὲ ὄλο της τὸν ὄγκο. Ὁ τροῦλος ἔχει πέσει, παρακάτω διαβάζουμε: «Τὸ στερέωμα τῶν ἐπὶ σοὶ πεποιθῶτων στερέωσον Κύριε τὴν ἐκκλησίαν ἣν ἔκτισω τῷ τιμῷ σου αἰματι» ἀπὸ κάτω στὶς τέσσερις γωνίες οἱ Τέσσερις Εὐαγγελιστὲς καὶ στὶς δυὸ πλευρὲς ἡ Ἀνάσταση καὶ ἡ Σταύρωση. Πάνω ἀπὸ τὸ ἱερό: Μιχαὴλ καὶ Γαβριὴλ καὶ πλάι: Κωσταντῖνος καὶ Ἑλένη, μὲ τὴ χρονολογία: 1842 Ἰουλίου 24.

Ἡ ἐπιβλητικὴ καὶ ὠραία ἐκκλησία τοῦ Ταξιάρχη χρησιμοποιοῦθηκε ἕνα διάστημα γιὰ σινεμά καὶ τώρα εἶναι ἀποθήκη γιὰ σιτηρὰ.

Καθὼς ἐπιστρέφουμε παράλληλα καὶ δεξιὰ μας, μεγάλη ρεματιὰ καὶ πάνω ἀπὸ τὴ ρεματιὰ ὑψώνεται βράχος γυμνὸς καὶ ἄδεντρος, μέσα στοὺς βράχους

πολλά έν. Κατεβαίνουμε, τὸ χῶμα ποὺ πατᾶμε εἶναι ἄσπρο σάν στάκτη. Περνοῦμε τὸ ρέμα καὶ ἀνηφορίζουμε ἀπότομα γιὰ νὰ φτάσουμε τὴ στενὴ εἴσοδο τοῦ έν. ἀνεβαίνουμε πέντε σκαλάκια καὶ μπαίνουμε σὲ χῶρο ποὺ χωρίζεται στὰ δύο καὶ στὸ βάθος ἀριστερὰ μεγάλο πλατύσκαλο. Δεξιὰ τρία παράθυρα δηλ. τρεῖς τρύπες φωτίζουν ὅλο τὸ χῶρο.

Φεύγουμε καὶ περνοῦμε ἀπὸ τὸ χωριὸ *Τσιγλαβουκ* ποὺ εἶναι συνεχόμενο μὲ τὴν *Κερμίρα* καὶ ΝΑ τοῦ *Δίδουμου*. Καὶ αὐτὸ πάνω σὲ μικρὴ χαράδρα καὶ κτισμένο πάνω σὲ βράχο. Μικρὴ πεδιάδα μὲ σταφύλια καὶ σῆσα. Ὁ Δάσκαλος ποὺ μᾶς συνοδεύει λέει πὼς στὸ χωριὸ *Ἐκρέκ* ποὺ εἶναι 70 χιλιόμετρα ἔξω ἀπὸ τὴν *Καισάρεια* ἔχει πολλὰ έν.

Ἐπιστρέφουμε στὴν *Καισάρεια* καὶ στὶς 10 π.μ. φεύγουμε δυτικά. Ἀριστερὰ τοῦ δρόμου ρηχὸ ρέμα μὲ νερό. Διασχίζουμε τὸ δυτικὸ κάμπο τῆς *Καισάρειας*, περνοῦμε γέφυρα, ποτάμι μὲ νερό, *Καρασοῦ*, διασκελίζουμε τὴ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ, πᾶμε βόρεια παράλληλα μὲ τὸ ποτάμι, τώρα κάναμε στροφὴ καὶ πᾶμε νοτιοδυτικὰ κι ἔχουμε ἀριστερὰ μας τὸν Ἄργαῖο. Διασχίζουμε σιτοβολῶνες μὲ μεγάλα ἀλώνια καὶ ἀμέσως μπαίνουμε στὸ χωριὸ *Ἰντζέσσον*, διασχίζουμε ἀμπέλια καὶ κήπους μὲ ὀπωροφόρα δέντρα καὶ ὕστερα πάλι σιτοβολῶνες. Κάνουμε στροφὴ καὶ ἀνηφορίζουμε, πᾶμε βόρεια μπαίνουμε σὲ ἄγονη περιοχὴ μὲ σκόρπια κομμάτια καλλιεργημένης γῆς, μὲ μπιστόνια καὶ σιτηρὰ. Δεξιὰ μας ὁ Ἄργαῖος καὶ πέρα δυτικὰ ἡ λίμνη *Σουλτάν Σαζλίγι*. Ὅλο ἀνηφορίζουμε καὶ βλέπουμε καλὰ ἀπὸ ψηλὰ καὶ ἀριστερὰ μας τὸν Ἄργαῖο καὶ τὴ λίμνη. Κοπάδια ἀπὸ λόφους καὶ ὑψώματα δεμένα ἀνάμεσά τους μὲ κοιλότητες καὶ καμπύλες. Τώρα κατηφορίζουμε καὶ χάνουμε τὸν Ἄργαῖο. Ἐξακολουθοῦν τὰ κοπάδια τῶν λόφων σὲ χαμηλότερους κυματισμούς. Ἀπὸ μακριὰ βλέπουμε μέσα σὲ χαράδρα τὸ χωριὸ *Βασίκοϊ (Ποτάμια)*, μὲ πολὺ πράσινο. Κατηφορίζουμε, λατομεῖα, ἄδεντρη περιοχὴ. Τώρα δεξιὰ μας ρεματιὰ μὲ δέντρα καὶ ἀριστερὰ μας καλλιεργημένα χωράφια. Δεξιὰ τὸ χωριὸ *Ἐρτάχισα*, πάνω σὲ ρεματιὰ μὲ πολλὰ έν καὶ ἀπέναντι ἄλλο χωριὸ. Τώρα γιὰ πρώτη φορὰ βλέπουμε λαξευτὰ σὲ σχῆμα κόνου, ἀριστερὰ μας ἔχουμε ρεματιὰ καὶ ὁ δρόμος μέσα ἀπὸ πυκνὰ δέντρα. Ἀριστερὰ μας καὶ πλάι σὲ λαξευτὰ, χωριὸ, καὶ μετὰ ἄλλα μεγάλα λαξευτὰ καὶ στὴ μέση τὸ χωριὸ *Καυλὶν νιοϊ*. Δεξιὰ μας τὸ χωριὸ *Καρατζάβιλαρ* καὶ ἀριστερὰ μας συνεχίζεται ἡ καταπράσινη χαράδρα. Διακρίνουμε σὲ μεγάλη ἔκταση ἄσπρους βράχους. Περναῖμε γέφυρα κι ἔχουμε ἀπέναντί μας τοὺς ἄσπρους βράχους μὲ τὰ χωριά. Μπαίνουμε στὸ *Προκόπι* καὶ πᾶμε γιὰ τὴ *Συνασό*. Καταπληκτικὸ θέαμα, παντοῦ ὀρθώνονται κῶνοι λαξευτοὶ μὲ παραθυράκια ἔως πάνω σὲ διάφορα πατώματα. Μεγάλου βράχου μὲ λαξευτὰ. Τὸ ποτάμι *Deni Τσάι* περνᾷ μέσα ἀπὸ καλλιεργημένη ἔκταση καὶ ἔδω σχηματίζει ρεματιὰ. Κάθε βῆμα καὶ βράχος μὲ λαξευτὰ. Ἀριστερὰ τὸ ρέμα καὶ δεξιὰ οἱ ἄσπροι βράχοι, οἱ σκαλισμένες σπηλιές, μὲ τρύπες γιὰ πόρτες καὶ παράθυρα.

Μπαίνουμε στη Συνασό. Ἡ πόλη εἶναι κτισμένη σὲ ρεματιὰ πάνω στους βράχους ὅπου καὶ τὰ λαξευτά. Παλιὰ ἀρχοντικά μὲ ὠραίες κολόνες καὶ καμάρες. Ὅλα ἄσπρα καὶ μόνο οἱ τρύπες τῶν λαξευτῶν λεκιάζουν τὴν ἀσπρίλα τῶν βράχων. Μοιάζει σὰν μιὰ μεγάλη νεκρόπολη. Τὰ περισσότερα σπίτια κατερειπωμένα καὶ γκρεμισμένα. Στουῦ κ. Ρίζου τὸ σπίτι διαβάζουμε πάνω στὸν τοῖχο: Ἐν ἔτει 1900 Μαῦου Αἰ. Ἡ ἐκκλησιὰ στὴν ὠραία της πόρτα ἔχει τὴν ἡμερομηνία 1799. Τώρα εἶναι μύλος. Ἡ πόρτα ἔχει ἀκόμα τὰ ὠραῖα χρωματιστὰ στολίδια της. Τσαμπιὰ σταφύλια μὲ πράσινα φύλλα, διαβάζουμε:

«Ναὸς εἶμαι τῶν πανσέπτων Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης, διωκτῶν τῶν ἀσεβῶν. Ἐπὶ μὲν Σουλτάν Ἀχμέτῃ ἀνηγέρθην ὀλικῶς, ἐπὶ δὲ Ἀπουὺλ Μετζίτῃ καλλοπίσθη ὡς εἰκός. Κ' ἐπὶ τῆς ἱεραρχίας Παΐσιου τοῦ Κλεινοῦ, δι' ἀγῶνων καὶ δαπάνης τοῦ τῆς Συνασοῦ κοινοῦ, ἀνηγέρθη μὲν ἐκ βάθρων τῷ 1779 ἐπεσκευάσθη δὲ τῷ 1850».

Γυρίσαμε στὸ Προκόπι. Βρίσκεται μέσα σὲ λάκκο· ἔτσι τὸ βλέπουμε ἀπὸ τὸ δρόμο. Ἡ πόλη ἔχει κίνηση. Φάγαμε ὅ,τι βρέθηκε σ' ἓνα μικρὸ ἐστιατόριο ὅπου σχεδὸν σερβιριστήκαμε μόνοι μας.

Φεύγουμε ἀπὸ τὸ Προκόπι, συναντοῦμε λαξευτά σὲ σχῆμα κώνου μὲ στρογγυλὴ πέτρα στὴν κορφή σὰν νὰ φοροῦν καπέλο. Φτάνουμε στὴν πεδιάδα τοῦ *Geureme*. Ὀλόγυρα ὀρθώνονται οἱ ἄσπροι βράχοι πάνω στὴν κατάσπρη γῆ. Δίπατες, τρίπατες, καὶ τετράπατες οἱ λαξευτὲς σπηλιές. Τρύπες ὡς πάνω στὶς κορφές τῶν βράχων. Σκαρφαλώνουμε πάνω στους βράχους, μπαίνουμε σὲ μιὰ τρύπα, ἀνεβαίνουμε σκοτεινὴ σκάλα καὶ μὲ φακούς ἀναμμένους μπαίνουμε στὴν Καρανλικὴ Κιλισέ, ὅλοι οἱ τοῖχοι γεμάτοι ἀγιογραφίες, ὁ Ἰωσήφ, ἡ γέννηση καὶ ἡ βάφτιση, ὁ μυστικὸς δεῖπνος, ὁ Παντοκράτωρ, οἱ Παῖδες τῶν Ἑβραίων, οἱ Προάγοντες, ὅλοι οἱ ἅγιοι μὲ λαϊκὴ ἔκφραση καὶ ἐξαυλωμένοι.

Πιο κάτω ἡ κοινὴ τραπεζαρία, μεγάλη σπηλιὰ ὅπου τὸ μακρὸν τραπέζι μὲ τοὺς πάγκους, ὅλα σκαλισμένα μέσα στὸ βράχο.

Ἄλλο λαξευτὸ μὲ τάφους.

Εἶδαμε καὶ τίς ἄλλες ἐκκλησιές, τὴν Ἑλμαλί, Τσαρικλί καὶ τὴν Τοκαλί ποὺ εἶναι καὶ ἡ μεγαλύτερη. Γεμάτες ἀγιογραφίες μὲ δικὴ τους λαϊκὴ ἔκφραση.

Ἡ πεδιάδα τούτῃ ποὺ κλείνει μέσα της μιὰ ὀλόκληρη ἱστορικὴ ἐποχὴ, ἀγνωστὴ στὶς λεπτομέρειές της, ζυπνᾷ τὸ θαυμασμὸ καὶ τὸ δέος.

Συνεχίζουμε τὸ ταξίδι μας, δεξιὰ μας μέσα σὲ ρεματιὰ τὸ χωριὸ Ἀρτάσαρ, καὶ ψηλὰ γύρω μας ἀμπελώνες. Κατηφορίζουμε δυτικὰ, κάμποι καλλιερημένοι, μπαίνουμε στὸ Νέβσεχιρ - Νεάτολη καὶ καταλύουμε στὸ ξενοδοχεῖο Κὸκ ὀτέλ.

Δευτέρα 1 Σεπτεμβρίου. Νεάπολη. Νότια τῆς πόλης καὶ πάνω σὲ ὕψωμα παλιὸ κάστρο. Ἀνεβαίνουμε. Νότια καὶ ἀπὸ τὴν πίσω μεριὰ τοῦ κάστρου

βλέπουμε από ψηλά την Έλληνική συνοικία πάνω σὲ λόφο, ξεχωρίζει τὸ καμπαναριὸ τοῦ "Αἰ Γιώργη. Πίσω τὸ βουνὸ Καφετζῆ Ντάγ' στὸ βάθος τὸ χωριὸ *Geure*. Ἀνατολικά τοῦ κάστρου οἱ τούρκικες συνοικίες μὲ πολλὰ περιβόλια ποὺ φτάνουν ὡς τὴ βόρεια ἄκρη. Βόρεια καὶ στὸ βάθος τὸ βουνὸ Ἀλέμν-ντάγ. ΒΑ ἢ ρεματιά τοῦ ποταμοῦ Ἰμπραῖμ Πασᾶ σοῦ. ΝΑ τὸ *Karai Ntag*, καὶ πίσω του τὸ Ἀσικλῆ Ντάγ.

Φεύγουμε ἀπὸ τὴ Νεάπολη, καὶ πᾶμε Νότια, παράλληλα μὲ τὸν ντερέ. Δεξιὰ μας καὶ πάνω σὲ ὕψωμα βράχου τὸ χωριὸ *Geure*, ἀμφιθεατρικὰ κτισμένο μὲ στενὰ πέτρινα δρομάκια.

Ἀριστερά μας τὸ Ἀσικλῆ Ντάγ, χαμηλὸ βουνό, καὶ ἀριστερὰ λόφοι πετρώδεις καὶ ἄγονοι. Ἀριστερὰ μας τὸ χωριὸ *Κιονβερετζιλίκ* στοὺς πρόποδες τοῦ Ἀσικλῆ Ντάγ καὶ πιὸ κάτω τὸ χωριὸ *Τσαρντάκ*. Δεξιὰ καὶ μακριὰ τὸ Ἐροντάχ Ντάγ καὶ ἀριστερὰ στὸ βάθος *Σιβρί Ντεπέ* ἢ Ἀγεβρος (καϊόμενο βουνό). Πρὶν νὰ μποῦμε στὴν Ἀνακοῦ *Geuse Tere* δεξιὰ μας. Φεύγουμε ἀπὸ τὴν Ἀνακοῦ, δεξιὰ στὸ βάθος τὰ *Σίλατα*, στὶς ὑπώρειες τοῦ βουνοῦ. Παρακάτω καὶ δεξιὰ τὸ *Σιβλί Τεπέ*. Περνοῦμε τὸ *Χοπιαντερέ* καὶ φτάνουμε στὴ *Μαλακοπή*. Στὸ βάθος *Χασάν Ντάγ* καὶ *Μελεντίς Ντάγ*.

Μαλακοπή. Μὲ ὁδηγὸ τὴν Κυρία Ἄννα πᾶμε στὴν ἐκκλησιά τῶν Ἀγίων Ἀναργύρων. Πρὶν ἀπὸ πολλὰ χρόνια ἔφερε τὸ μικρὸ τότε γιὸ τῆς ἄρρωστο βαριά καὶ τὸν πῆρε καλά. Τὴν βλέπουμε μὲ εὐλάβεια νὰ κάνει τὴν προσευχὴ τῆς καὶ νὰ κατεβαίνει, ψιθυρίζοντας μὲ κατάνυξη, τὰ 21 φαρδιὰ σκαλιά. Ἡ ἐκκλησία εἶναι ὑπόγεια καὶ σκαλισμένη μέσα σὲ βράχο. Μπαίνουμε σὲ χῶρο ποὺ εἶναι ὅλο θόλοι καὶ καμάρες. Οἱ ντόπιοι Τούρκοι πρόθυμα καὶ μὲ ἐκδηλῆ συμπάθεια μᾶς φέρνουν λάμπες καὶ σιγὰ σιγὰ ξεχωρίζουμε καὶ ὅλα τὰ βλέπουμε καθαρά. Ἡ ἐκκλησιά διατηρεῖται θαυμάσια. Γύρω γύρω στασίδια. Ἀριστερὰ καὶ ἀπέναντι ἀπὸ τὸ ἱερὸ ὁ γυναικωνίτης μὲ καφασωτὸ χῶρισμα καὶ στασίδια. Ὁ θρόνος, ὁ ἄμβων. Τὸ προσκυνητᾶρι μὲ εἰκόνα σβησμένη ὀλότελα. Μανουάλια. Ὅλα ἀπὸ πέτρα μαύρη ποὺ γυαλίζει σὰν μπρούτζος. Δεξιὰ τοῦ ἱεροῦ τὸ ἅγιασμα. Ὅταν κατεβαίνουμε τὴ σκάλα τῆς εἰσόδου καὶ ἀριστερὰ, ὑπάρχει μιὰ ἄλλη μικρὴ σκάλα σὲ κακὴ κατάσταση καὶ πολὺ χαμηλὴ. Τὴν ἀνεβαίνουμε καὶ βρισκόμαστε σὲ μικρὸ χῶρο σκοτεινό. Στοὺς τοίχους κρέμονται κουρέλια, μικρὰ ἀποκόμματα φουστάνιων, ἢ γνωστὴ συνήθεια νὰ νομίζεις πὼς μαζὶ μὲ τὸ κουρέλι κρεμᾶς καὶ τὴν ἀρρώστεια ποὺ τυχὸν ἔχεις. Ἀριστερὰ μιὰ μεγάλη μυλόπετρα κλείνει τὴν εἴσοδο κρύπτῃς ποὺ ἔχει βάθος 200 μέτρα καὶ καταλήγει σὲ ἄλλη μεγαλύτερη κρύπτῃ.

Ἡ ἐκκλησιά ἦταν ξακουστὴ γιὰ τὰ θαύματά της. Οἱ Τούρκοι καὶ σήμερα πιστεύουν στὴ χάρη της. Ἀριστερὰ τοῦ ἱεροῦ εἶδαμε καθαρὰ στρώματα καὶ κιλίμια διπλωμένα στὴ γωνιά, ποὺ χρησιμεύουν γιὰ τὴν ὀλονύκτια παραμονὴ καὶ ἀγρυπνία τῶν ἀρρώστων. Κεριά φρεσκοαναμμένα, μπουκάλια μὲ λάδι

στά ράφια, κουτιά από σπέρτα, μικρά καντηλέρια, μαρτυρούν την πίστη τῶν Τούρκων στή θεία χάρη.

Στό προσευχητάρι καί κάτω ἀπό τήν σβησμένη εἰκόνα μικρά νομίσματα. Σταυρώνεις τὸ μικρὸ νόμισμα καί ζητᾶς κάτι, ἂν τὸ νόμισμα κολλήσει θὰ ἔχεις αὐτὸ ποὺ ζήτησες. "Οἱοι σταυρώσαμε νομίσματα, ὅμως τὸ νόμισμα λιγοστὲς φορὲς κόλλησε πάνω στὴν εἰκόνα. Ὑπῆρχε μικρὴ σιδερένια στεφάνη μὲ ἀγκύλες πρὸς τὰ μέσα. Τὴν περνοῦν ἀπὸ τὸ κεφάλι κι ἂν πέσει κάτω γοργὰ κι ἀνενόηχτα, ὁ ἄνθρωπος εἶναι καλὸς κι ἀρεστὸς στὸ θεό. Κι ὅλα αὐτὰ τὰ πιστεύουν καί οἱ Τούρκοι καί ἡ παράδοση συνεχίζεται.

"*Ἐκκλησία Ἁγιοι Θεόδωροι. Διατηρεῖται πολὺ καλά. Ὁ τροῦλος μὲ τὸν Παντοκράτορα καί τοὺς ἁγίους ἀνέπαφος. Στὶς πρὸ χαμηλὲς εἰκόνες εἶναι ἀσβεστωμένα τὰ πρόσωπα καί οἱ σταυροί. Τὸ τέμπλο τοῦ ἱεροῦ σὲ ἀρίστη κατάσταση. Κάτω ἀπὸ τίς εἰκόνες βλέπουμε τίς ἡμερομηνίες: 1859 - 1860, 1856 - 1860.*

Οἱ Τούρκοι στὴν Μαλακοπή μᾶς δείχνουν πολλὴ ἀγάπη, κι ὅταν ξαναπερνοῦμε μᾶς φέρνουν καλὰ καρπούζια.

"Οἱοι λένε πὼς ὑπάρχει ὑπόγεια πόλη.

"Ἡ ἐκκλησιὰ τῶν Ταξιαρχῶν ἔγινε μύλος.

Πᾶμε γιὰ τὸ Μιστί. Νότια. Στὸ βάθος καί δεξιὰ μας τὸ χωριὸ *Ἀρτζάσσαρ*. Διασχίζουμε τὴν πεδιάδα Μπουτάκοβα. Στὸ βάθος καί μακριὰ τὰ χωριά, *Ἀλάι, Τιρχίν* (τροχός), *Χασάκιοι*. Μπαίνουμε στὸ χωριὸ *Κιολτσούκ* (μικρὴ λίμνη), καταπράσινο, ἀριστερὰ μικρὸς τεπές. Ἀλώνια μὲ πέτρινες καλύβες, νερά καί πολλὰ περιβόλια μὲ δέντρα καρποφόρα. Ὁ δρόμος μας συνεχίζεται στὴν πεδιάδα τοῦ Μπουτάκοβα.

Μπαίνουμε στὸ *Μιστί*. Βρίσκεται σὲ πεδιάδα μὲ λιγοστὰ σπίτια. Ἡ μεγάλη ἐκκλησία τοῦ "Αἰ Βασίλη κάνει ἐντύπωση μέσα στὰ γύρω του μικρόσπιτα. Ἡ ἐκκλησιὰ ἔχει 8 κολόνες, οἱ ἀγιογραφίες εἶναι ἀσβεστωμένες. Φαίνεται ὁ Παντοκράτωρ καί οἱ 4 Εὐαγγελιστές. Πάνω ἀπὸ τὸ ἱερό ὁ Εὐαγγελισμός. Ἡ ἐκκλησιὰ ἔχει μικροὺς τροῦλους.

Στὴν ἀνταλλαγὴ εἶχαν ἔρθει στὸ Μιστί πρόσφυγες ἀπὸ τὴ Μακεδονία, δὲ μπόρεσαν νὰ ζήσουν καί οἱ περισσότεροι ἔφυγαν κι ἔμειναν μόνο 15 οἰκογένειες. Μεταγενέστερα ἤρθαν πολλὲς οἰκογένειες ἀπὸ τὴ Βουλγαρία, Σερβία, Οὐγγαρία. Σήμερα μένουν 400 οἰκογένειες. Κατοικοῦν σὲ καινούργια σπιτικάκια λίγο πρὸ πάνω ἀπὸ τὴν ἐκκλησία. Τὸ χωριὸ εἶναι ἄδεντρο καί δὲν βλέπεις πράσινο φύλλο. Στὰ παλιὰ χρόνια οἱ ἄνθρωποι κατοικοῦσαν κάτω ἀπὸ τὴ γῆ. Ὑπάρχουν ἀκόμα τρύπες, ἀνοίγματα σὲ ὑπόγειες κρύπτες.

Φυσᾶ ἔλαφρὸ ἀεράκι καί οἱ γυναῖκες λιχνίζουν τὸ στᾶρι. Πρὸ πέρα ἀλωνίζουν μὲ βουβάλια.

Φεύγουμε γιὰ τὴν Ἄνακοῦ καί ξαναπερνᾶμε ἀπὸ τὴ Μαλακοπή, οἱ φίλοι μας εἶναι ὅλοι ἐκεῖ καί μᾶς προσφέρουν καρπούζια.

Ἀνακοῦ. Ἡ ἐκκλησιά Ἁγία Μαρίνα εἶναι σκαλισμένη μέσα σὲ βράχο. Ὅταν ἦταν οἱ Χριστιανοί, καὶ στὰ παλιὰ χρόνια, ἔσκαψαν βαθιὰ γιὰ νὰ βροῦν τὴν εἰκόνα τῆς ἁγίας ποὺ φανερώθηκε σὲ κάποιον Ἀντώνη, μὰ δὲν μπόρεσαν νὰ τὴν βροῦν. Οἱ Τοῦρκοι πιστεύουν κι ἔρχονται κι ἀνάβουν κεριὰ καὶ κάνουν θυσιές. Δὲν ἔχει ἀγιογραφίες. Μιὰ μόνο κολόνα, καὶ ἡ ἄλλη ὑπάρχει μόνο ἡ βάση της, καὶ τὸ ἱερό. Στὰ χριστιανικὰ χρόνια, στὶς 17 Ἰουλίου, μαζεῦονταν κόσμος πολὺς κι ἀπὸ τὰ γειτονικὰ χωριά. Ἐφερναν τὰ φαγιά τους. Ὅλοι οἱ νιόπαντροι τὸ ἔχαν σὲ καλὸ νὰ προσφέρουν ἀπὸ ἓνα ἀρνί.

Τὰ χαρισμένα ἀρνιά τὰ μαγεύριευαν οἱ γυναῖκες καὶ τὰ προσφέρανε στὸ μαζεμένο κόσμο. Τώρα, μπροστὰ στὴν ἐκκλησιά, ὑπάρχει μεγάλο περιβόλι. Μπροστὰ στὴ θολωτὴ εἴσοδο τῆς ἐκκλησιᾶς, κάτω ἀπὸ τὸν ὑψηλὸ βράχο, πλατύφυλλα βασιλικὰ φυτεμένα ἀπὸ τοῦ Τούρκου τὸ χέρι δίνουν τὴν ἐντύπωση πὼς τίποτα δὲν ἄλλαξε ἐκεῖ μέσα. Ἡ ἐκκλησία βρίσκεται ἔξω ἀπὸ τὴν Ἀνακοῦ. Ἐμεῖς περπατήσαμε μιὰ ὥρα καὶ ἓνα τέταρτο πάνω σὲ γκριζο ἀμμόχωμα μ' ἓνα σύννεφο σκόνης ποὺ σήκωναν τὰ βήματα τὰ δικά μας καὶ τῆς πληθώρας ποὺ μᾶς ἀκολουθοῦσε.

Ἡ Κυρία Ἄννα εἶναι ἀπὸ τὴν Ἀνακοῦ. Ὁ Δήμαρχος μᾶς ἔκαμε τραπέζι. Πιλάφι πλιγούρι μὲ ὄραϊο γιαούρτι, καὶ πολλὰ φρούτα. Ὅλο τὸ χωριὸ ἦταν ἐκεῖ καὶ μᾶς ἀκολουθοῦσε ὅπου πηγαίναμε. Σύννεφα σκόνης ὀλόγυρά μας σὲ βαθμὸ ποὺ νὰ μὴ βλέπει ὁ ἓνας τὸν ἄλλον. Ἀνταλλάξαμε προπόσεις. Ὁ Παπαθόδωρος μίλησε γιὰ τὴν ἀγάπη τῶν ἀνθρώπων καὶ ὁ Δήμαρχος τέλειωσε μὲ τὸ : Ζήτω ἡ Τουρκία καὶ ἡ Ἑλλάς. Προσφέραμε τσιγάρα. Στὴ Δημαρχία συγκεντρωθήκαμε γιὰ ἀναχώρηση. Ὅλο τὸ χωριὸ ἦταν ἐκεῖ, ἄλλοι ὄρθιοι καὶ οἱ πιδὸ πολλοὶ καθισμένοι χάμου, ἄντρες γυναῖκες παιδιὰ καὶ γῆ ἓνα πράμα. Εἴμαστε μέσα στὸ πούλμαν τώρα, ὅλοι εἶναι ὄρθιοι καὶ χειροκροτοῦν καὶ κουνῶνε τὰ χέρια ὥσπου χάθηκε ἡ κινούμενη φωλιά μας.

Τρίτη 2 Σεπτεμβρίου. Φεύγουμε ἀπὸ τὴ Νεάπολη καὶ πᾶμε δυτικὰ - ΝΔ γιὰ τὸ Ἀσεραϊ. Ἐξω ἀπὸ τὴ Νεάπολη καὶ ἀριστερὰ μας χωριὸ στὴν ἀνατολικὴ πλευρὰ τοῦ βουνοῦ καὶ στοὺς πρόποδες. Δυτικὰ καὶ μακριὰ μας τὸ Ἐκετζικ νταγλαοῖ. Δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ μας λόφοι καὶ ὑψώματα χωρὶς κανένα δέντρο. Μπαίνουμε στὸ χωριὸ Τόπατα, πολὺ πράσινο, πολλὰ νερά. Συνεχίζουμε πάνω σὲ κάμφο, στὸ βάθος καὶ δεξιὰ διαγράφεται ἡ ὄροσειρὰ Ἐκετζικ ἀριστερὰ μιὰ πυραμίδα, τὸ Νένεζι Ντάγ, καὶ πιδὸ πέρα καὶ ἀπὸ πίσω οἱ δυὸ κορφές τοῦ Χασάν Ντάγ. Κάθε τόσο μικρὰ χωριά. Πάνω στὸν ἔρημο κάμφο καὶ κοντὰ στὸ δρόμο, ἐρείπια παλιᾶς μεγάλης καὶ πέτρινης ἐκκλησιᾶς. Πεντάκλιτη μετὰ τρούλου. Τὸ ἱερό της ὀλότελα γκρεμισμένο. Οἱ σιτοβολῶνες διαδέχονται τὴν ἄγονη γῆ. Ἐδῶ ἀλώνια καὶ ἐκεῖ βοσκοτόπια, καὶ πουθενὰ ἄνθρωπος. Περνοῦμε μεγάλο χάνι μὲ τεράστια πόρτα σκαλισμένη, τὸ Ἀκτσι Καρὰ Χάν, μπαίνουμε σὲ κάμφο. Μεγάλια ἀλώνια μὲ σωροὺς ἀπὸ στᾶρι. Ὡ-

ραΐα άλογα γυροφέρνουν με γοργό ρυθμό. Και κάθε τόσο άλώνια με μεγάλους σωρούς και τó μάτι ξεκουράζεται και τέρπεται σαν να βλέπει όλόχρυσο τσίρκο. Στο βάθος και άριστερά τó Χασάν Ντάγ. Δεξιά και άριστερά κόκκινες πουλ-βες, καμπούρες περιέργες και κιτρινόξανθες. Τώρα βλέπουμε στο βάθος πολύ πράσινο, πολλά δέντρα, και πίσω ύψώνεται τó Χασάν Ντάγ. Είναι τó "Ακσεραΐ μέσα στην καταπράσινη περιοχή του. Τά νερά τρέχουν από τά άριστερά ύψώματα σε αύλάκια και μπαίνουν μέσα στην καταπράσινη πεδιάδα. 'Ο ποταμός *Μελεντίς σουγιού*, τρέχει πλούσια μέσα στο χωριό και γεφύρια μεγάλα ένώνουν τίς συνοικίες. Πόλη με σχολείο και Γυμνάσιο. Κτίρια μεγάλα και τζαμιά. Λιθόστρωτοι και φαρδεΐς δρόμοι. Μεγάλο πάρκο.

Βγαίνουμε από τó "Ακσεραΐ και πάμε ΒΔ. Διασχίζουμε τόν κάμπο "Ακσεραΐ και δεξιά μας, τά περιεργα κοπάδια τών λόφων, πού έδω έχουν σβησμένη κόκκινη απόχρωση. Βλέπουμε για πρώτη φορά να βόσκουν οί τράγοι τής "Αγκύρας με τά ύραΐα μακριά κέρατα. 'Εξακολουθούμε πάνω σε κάμπο χωρίς όρια και δεξιά μας οί σκουριασμένοι γυμνοί λόφοι πού συχνά έντονα κοκκινίζουν. Τά χρώματα τών λόφων έδω παιχνιδίζουν, κόκκινο καφέ, κίτρινο και μπέζ. Τά κουρασμένα μάτια μας κάπως ξεκουράζονται με τήν έναλλαγή και τó παιχνιδισμα τών χρωμάτων. Κάθε τόσο κι ένα χωριό στις ρίζες τών γυμνών λόφων. Στο βάθος διακρίνουμε μιá άσημένα γραμμή, είναι ή λίμνη *Τούζγκιολ-Τάττα*. "Όσο προχωρούμε τήν πλησιάζουμε και φαρδαίνει. Σκόρπια ξερονήσια πάνω στα άκίνητα νερά. Πηγαίνουμε παράλληλα με τή μεγάλη λίμνη. 'Ο χρυσός κάμπος τών πλαισιώνει και είναι άριστερά μας, δεξιά μας τó κοπάδι τών περιεργων λόφων. Είναι συννεφιά. 'Η λίμνη σχηματίζει γλώσσα, είμαστε πολύ κοντά τής, άκίνητη σαν λυωμένο άσήμι, βαριά σαν ύδράργυρος, με όλη τής τή νέκρα, μεγαλόπρεπα λάμπει. Τά άρνιά στα ρηχά βουτάνε μέσα στα άκίνητα νερά τής και γυρεύουν κάτι να φάνε. Πουθενά πράσινο, πουθενά δε βρίσκεται λίγη χλόη. Τώρα ή λίμνη δε φαίνεται, διασχίζουμε κάμπο και καλλιερ-γημένη γή, μπαίνουμε στο *Κότσχισα*, κωμόπολη σε κάμπο και πίσω οί λόφοι. Στο βάθος πάλι ή λίμνη πλαισιώνει τόν κάμπο. 'Η άσημένα γραμμή δεξιά και κοντά μας οί λόφοι με τούς κόκκινους λεκέδες. Πλησιάζουμε πάλι τήν άπέραντη λίμνη. Λαζεντά πάνω σε άσπρους βράχους πού ύψώνονται πάνω από τούς κίτρινους λόφους. 'Η λίμνη πολύ κοντά μας, άσπρο άλάτι σα χιόνι. Περιοχή άγονη, άδεντρη, νεκρή και έρημη. 'Η λίμνη πάλι σχηματίζει γλώσσα και στο βάθος χωριό. Διασχίζουμε πεδιάδα χωρίς όρια και χωρίς βουνά. Περνούμε από τó άδεντρο χωριό *Σεκέρκοιό*. Πολλά χιλιόμετρα μέσα σε σιτοβολώ-νες και κανένα χωριό. Τώρα κάθε τόσο και μακριά άσπρα χωριουδάκια. "Άσπρα πρόβατα και τράγοι βόσκουν έρημα στην άπέραντη γή. 'Ανηφορίζουμε, θέ-λουμε 70 χιλιόμετρα για τήν "Αγκυρα, κάθε τόσο και χωριό πού τó βλέπουμε από πολύ μακριά. Κάνει λίγο κρύο. Βλέπουμε τήν τεχνητή λίμνη πού ύδρεύει τήν "Αγκυρα. 'Ανηφορίζουμε μέσα σε άδεντρη ρεματιά και ό δρόμος άρχίζει

νά 'χει κάποια κίνηση. Διαβαίνουμε τὸν καινούργιο δρόμο πὸ εἶναι πλάι στὸν παλιό. Τὸ βουνὸ ἀρχίζει νὰ πρασινίζει. Βλέπουμε τὴν Ἄγκυρα, δεξιά σὲ ὕψωμα τὸ μνημεῖο τοῦ Ἀτατούρκ. Μπαίνουμε μέσα στὴν καινούργια πόλη, ὠραῖα σπίτια μὲ κήπους. Ἡ παλιά πόλη εἶναι κτισμένη πάνω σὲ λόφους, τὰ σπίτια τὸ ἓνα κοντὰ στ' ἄλλο. Ἡ παλιά πόλη μὲ τοὺς λόφους τῆς πλαισιώνει τὴν καινούργια πόλη πὸ ἐκτείνεται μπρὸς στὰ πόδια τῆς. Δεξιά οἱ τρεῖς λόφοι πυκνοκατοικημένοι καὶ ἀριστερὰ τὰ προάστεια, στὴ μέση ἡ καινούργια πόλη. Δρόμοι φαρδεῖς, ὠραῖα σπίτια μὲ κήπους. Μεγάλο πάρκο μὲ λίμνη τεχνητὴ μὲ μεγάλα γεφύρια. Πάρκο γιὰ τοὺς νέους, μοντέρνα ἐστιατόρια, θέατρα, τσίρκα, πολυτελέστατα κέντρα. Βάρκες καὶ μικρὰ πλεούμενα. Δέντρα ψηλά μὲ πικνὴ σιὰ, πρασινάδες πὸ γέρνουν μέσα στὰ νερά. Κόσμος πολλὸς ἀνεβοκατεβαίνει τὰ γεφύρια καὶ χαίρεται τὴν ὁμορφιά. Πλούσιοι καὶ φτωχοὶ χωρὶς καμιά διάκριση, κανεὶς δὲν προσέχει τὸν ἄλλο.

Μείναμε στὸ ξενοδοχεῖο Ἐλχάμπρα. Καθαρὸ μὲ κρεβάτια ἀναπαυτικά, νερὸ κρύο καὶ ζεστό, ἐσωτερικὸ τηλέφωνο.

Τὸ πρωὶ πήγαμε στὸ Μαυσωλεῖο τοῦ Ἀτατούρκ. Βρίσκεται ΝΔ τῆς πόλης πάνω σὲ ὕψωμα, ἔγινε στὰ 1944. Ἀνεβαίνουμε 33 μεγάλα σκαλιὰ ἀπὸ πέτρα τῆς Καισάρειας καὶ μπαίνουμε σὲ μεγάλη ἀλλέα μὲ πολλὰ λουλούδια δεξιά καὶ ἀριστερά. 12 μεγάλα πέτρινα λεοντάρια ἀντίγραφα τῶν Χιτιτικῶν εἶναι τοποθετημένα παράλληλα τῆς μεγάλης ἀλλέας πὸ καταλήγει μπρὸς στὰ μνημεῖα τῆς Ἐλευθερίας, Ἀνεξαρτησίας καὶ Ἀγνωστού Στρατιώτου καὶ Ἐθνικῆς Ἀμύνης. Μεγάλο παραλληλόγραμμο πὸ δυτικὰ ἔχει τὸ Μαυσωλεῖο καὶ μετὰ περίπτερα μὲ τὰ προσωπικὰ κατάλοιπα τοῦ Ἀτατούρκ, τὸ αὐτοκίνητό του, τὸ ἀμάξι πὸ ἔφερε τὴ σωρὸ του τὸ Νοέμβριο τοῦ 1953, 15 χρόνια μετὰ τὸ θάνατό του (12 Νοεμβρίου 1938), τὸ κανόνι του, τὸ γραφεῖο του μὲ ὅλα τὰ προσωπικὰ του ἀντικείμενα.

Μεγάλο προαύλιο μὲ μεγάλες κίτρινες κολόνες πλαισιώνει τὰ περίπτερα. Σὲ κάθε γωνιά ἀγάλματα πὸ συμβολίζουν τὴ Δημοκρατία, τὴ Νίκη, τὴν Ἐπανάσταση, τὴν Εἰρήνη.

Ἀνάγλυφες παραστάσεις καὶ στίς δυὸ μεριές τῆς σκάλας πρὶν ἀπὸ τὸ Μαυσωλεῖο, μὲ θέματα τὸν πόλεμο καὶ τὸν ἀγώνα γιὰ τὴν ἐλευθερία καὶ τὴν ἐπιβίωση. Στους μεγάλους τοίχους τοῦ Μαυσωλείου χαραγμένες περικοπὲς ἀπὸ βαρυσήμαντους λόγους τοῦ Ἀτατούρκ.

Μέσα, τὸ Μαυσωλεῖο, μὲ ὅλη του τὴν ἀπλότητα εἶναι ἐπιβλητικὸ καὶ μεγαλοπρεπέστατο. Ψηλοτάβανο ὅπως τὰ τζαμιά καὶ οἱ μεγάλες ἐκκλησιές. Ἐνα γύρω κολόνες στρογγυλὲς ἀπὸ μάρμαρο πράσινο καὶ γκρι. Στὸ ταβάνι καὶ στους τοίχους μωσαϊκὰ πὸ θυμίζουν τούρκικα χαλιά. Τεράστια παράθυρα μὲ ὠραῖα μαῦρα κιγκλιδώματα φωτίζουν ὅλο τὸ χῶρο. Δυτικὰ πολλὰ σκαλιὰ καταλήγουν σὲ πλατφόρμ, στὸ κέντρο τῆς πλατφόρμ ἡ σαρκοφάγος ἀπὸ μάρμαρο κόκκινο μὲ ἄσπρες ἀποχρώσεις. Μπρὸς στὴ σαρ-

κοφάγο και στὸ κέντρο τοῦ τελευταίου σκαλοπατιοῦ τὸ παράσημό του μέσα σὲ μαῦρο πλαίσιο.

Στρατιῶτες μὲ στολὲς κρατοῦν τὴν τάξη και ἐπιβάλλουν τὸ σεβασμὸ στὸν ἐκλιπόντα.

Χιιτικὸ Μουσεῖο. Μοναδικὸ στὸν κόσμο στεγάζεται μὲ πολὺ γοῦστο στὸ χῶρο παλιᾶς ἱστορικῆς ἀγορᾶς. Εὐρήματα μὲ χρονολογίες 3.200 - 800 π.Χ.

Πέμπτη 3 Σεπτεμβρίου. Φεύγουμε ἀπὸ τὴν Ἄγκυρα· ὁ δρόμος ἀνηφορικός, περνᾶμε καταπράσινες χαράδρες και βουνά. Ἡ φύση ἀρχίζει νὰ μερεῦει και τὸ μάτι μας χαίρεται πράσινο. Κατηφορίζουμε, περνοῦμε τὴ μεγάλη γέφυρα τοῦ Σαγγάρειου. Ἐδῶ σταματοῦν οἱ σημειώσεις μου και σημειῶνω στοὺς μέχρη τώρα συνοδοιπόρους μου:

Οἱ δυὸ ἀδελφὲς Ζήση και Μουστάκη, ἀπὸ τὴν Κρήτη.

Τὸ ζεῦγος Βαμβακόπουλοι, ἀπὸ τὴ Σινασό.

Ὁ κ. Κωστάκης και ὁ κ. Τσαλικογλου.

Ὁ Παπαθόδωρος και υἱός.

Τὸ Ἄσβεστάκι.

Ἡ Οικογένεια Εὐτυχιάδη, ἀπὸ τὸ Ἰκόνιο.

Ἡ Κυρία Τζένου Καλλικαντζάρου.

Οἱ δυὸ ἀδελφοὶ Σταυρόπουλοι. Ἐζήσαν στὴν Ἀμερική.

Τὸ ζεῦγος Ν. Τζεπετζιογλου, ἀπὸ τὰ Ποτάμια.

Ἡ κυρία Ἄννα Ἰσαακίδου, ἀπὸ τὴν Ἄνακοῦ.

Ὁ κ. Βερικοκκίδης μὲ τὴ νύφη του, ἀπὸ τὴν Ἄνακοῦ.

Ἡ κυρία Καλλιόπη Μανέτα, ἀπὸ τὰ Μάταλα.

Ὁ κύριος και κυρία Καρατζᾶ.

Ἡ κυρία Ἄννα Χατζηνικολάου.

Ἡ Ἄγλατα Ἀγιουτάντη και ἐγώ.

Κλείνω μέσα μου τὶς ὥραϊες ἀναμνήσεις. Εἶμαι γεμάτη νοσταλγία. Λαχταρῶ νὰ ξαναδῶ τὴν ἀγαπημένη ἑλληνικὴ γῆ.